

HOVEDTITTEL:

Offentlighetens bidrag til å snu Bjugn – saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert oppfatning av seksuelt misbruksanklager i Norge.

Undertittel

Av Berit H. Nilsen.

Navn

Avhandling avlagt ved
Handelshøjskolen i København for graden
Master of Public Administration 2010

Copenhagen
Business School
HANDELSHØJSKOLEN

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV MASTER-/BACHELOR-/KANDIDAT- OG PROSJEKTOPPGAVER

Forfatter(e): _____ Berit H. nilsen

Tittel: _____
_Offentlighetens bidrag til å snu Bjugn – saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert oppfatning av seksuelt misbruksanklager i Norge.

Studieprogram: _____
_Master of public administration.- (MPA, kull 2008 – 2010.

Kryss av:

Vi/jeg samtykker i at oppgaven gjøres tilgjengelig på høgskolens bibliotek og at den kan publiseres på internett i fulltekst via BIBSYS Brage, HiNTs åpne arkiv

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: _30/ 4 - 2010_____

Dato:

____Berit H. Nilsen_____

underskrift

underskrift

Sammendrag:

Denne oppgaven tar for seg et fenomen som har fått stor oppmerksomhet i Norge de siste 20 år. Det dreier seg om justismord i saker der barn er antatt ofre for seksuelt misbruk. Dette er et følsomt tema, siden overgrep mot barn er en uhyrlighet som vi alle tar avstand ifra, både etisk og moralsk. Samtidig er det et problem for vårt samfunn dersom individer blir feilaktig dømt, dette rammer legitimiteten til vårt rettssamfunn. Denne oppgaven tar for seg den såkalte Bjugn- saken, som utspilte seg tidlig på 90- tallet, der mange voksne i en landsens kommune ble anklaget for nærmere 40 overgrep i en barnehage. Jeg vil analysere offentlighetens rolle i denne saken. Offentligheten er en avgjørende faktor i ethvert levende demokrati. En opplyst offentlighet er i mange situasjoner det som kan sikre at staten ikke øver vold mot enkeltmenneskers integritet og rett til å leve i fred. Mange vil muligens hevde at under medias dekning av Bjugn- saken, og spesielt under rettssaken, var det pressens dekning av saken som var den til sist ene personen som ble siktet i saken, sin største trygghet i det offentlige rom. Likeledes var det av særdeles stor viktighet at pressen satte kritisk søkelys på politi og påtalemyndighetens håndtering av saken, og dermed bidro til å gjøre kjent dette for offentligheten.

Jeg skal i denne oppgaven ta for meg reportasjer, kronikker, leserinnlegg og lederartikler fra Aftenposten og Adresseavisen fra Bjugn- saken startet, i februar 92, da med hovedvekt på hovedbegivenhetene, og til etter frifinnelsen i januar 94. I tillegg skal jeg ta for meg noen politiske utspill fra Stortinget, og noe litteratur, som fulgte i kjølvannet av saken fram til 2009. Jeg har valgt å foreta en kvalitativ innholdsanalyse av de forskjellige typer artikler i de to avisene.

SUMMARY:

This thesis deals with an issue which has been the object of considerable public and political attention in Norway these last twenty years. That is miscarriage of justice in legal proceedings where children are the alleged victims of sexual abuse. This is a rather sensitive issue, child abuse being, in all respects, a monstrosity, unanimously considered among the vilest of crimes. At the same time, wrongful sentencing, although those later to be revoked, represents a problem to our society as a whole and to our judicial system in particular.

I will concentrate on the so called "Bjugn Case", which took place in the early 1990's in a small rural community. Several adult males and females were accused of close to forty cases of sexual abuse in a kindergarten. My aim is to analyze the role of the *public sphere* in the matter at hand. This public sphere is an element of great importance in any democracy worthy of its name. An enlightened public is often our best guarantee against the State violating the integrity of the individuals and his privacy.

Arguably, the media coverage of the "Bjugn Case", during the investigation and particularly while the trial took place, was the most important safeguard in the realm of the public sphere for the one man who eventually was to stand accused. Equally important was the critical searchlight shed by the press upon the doings and dealings of the Police and the public prosecutor.

My textual sources in this thesis are news reports, essays, readers' columns and editorials in the daily papers *Aftenposten* and *Adresseavisen*, as well as parliamentary records from the Norwegian Storting from the beginning of the case, February 1992, till some time after the acquittal of the one remaining accused in January 1994. I then proceed to look on the same type of sources in the wake of the case, up until 2009. I have chosen a *qualitative content analysis* of the various types of texts.

Innhold:

1.0	Bakgrunn for problemstilling.....	1
1.1	Om oppgavens tema.....	1
1.1.1	Generelt om justismord.....	1
1.1.2	Hva har skjedd i Norge på dette området?.....	2
1.1.3	Det internasjonale bildet.....	3
1.2	Nærmere om Bjugn – saken som case.....	4
1.2.1	Offentlighetens rolle i Bjugn – saken.....	5
1.3	Problemstilling.....	7
2.0	Teoretisk perspektiv: - Offentlighetens rolle i det moderne demokrati.....	7
2.1	Om Habermas sin demokratiforståelse.....	8
2.1.1	Meningsdannelse og viljesdannelse.....	8
2.1.2	Kjernen i den moderne offentlighet.....	9
2.1.3	Offentlighet og legitimitet.....	11
2.1.4	Utenomparlamentarisk aktivitet.....	12
2.1.5	Hva består rettens legitimitet i.....	13
3.0	Metode – hvordan studere dette fenomenet.....	14
3.1	Epistemologisk ståsted – en drøfting om hvorfor jeg vil jobbe Hermeneutisk heller enn positivistisk.....	14
3.2	Hermeneutisk og kritisk teori.....	15
3.3	Om case – studier.....	15
3.4	Induktiv versus deduktiv tilnærming	17
3,5	Nærhet – distanse.....	17
3.6	Spesifikt om metode for datainnsamling: Dokumentstudier.....	17
3.7	Om denne metodens begrensninger.....	19
3.7.1	Gyldighet og validitet.....	20
3.7.2	Reliabilitet.....	20

4.0	Empiri	
4.1	Valg av aviser som kilder.....	20
4.2	Dekning i avisene fram til frifinnelse.....	21
4.2.1	Fra heksejakt til frifinnelse.....	24
4.2.2	Løslatelser og rettssak.....	28
4.2.3	Oppsummering av de to avisenes dekning så langt.....	33
4.3	Dekning etter Bjugn – saken.....	34
4.4	Litteratur:.....	38
4.5	Politiske konsekvenser av saken i Stortinget: spørsmål om Gjenopptakelseskommisjonen.....	39
4.4.1	Oppsummering av politiske følger.....	42
5.0	Analyse.....	43
5.1	Fokus på forhåndsdommelse.....	44
5.2	Fra heksejakt til frifinnelse.....	47
5.3.1	Kontrollen med beslutningstakerne.....	60
5.4	Politiske implikasjoner av Bjugn- saken.....	60
6.0	Konklusjon.....	62

Litteraturliste

1.0 Bakgrunn for problemstilling.

1.1 Om oppgavens tema.

Denne oppgaven tar for seg et fenomen som har fått stor oppmerksomhet i Norge de siste 20 år. Det dreier seg om justismord i saker der barn er ofre for seksuelt misbruk. Dette er et følsomt tema, siden overgrep mot barn er en uhyrlighet som vi alle tar avstand ifra, etisk og moralsk. Samtidig er det et problem for vårt samfunn hvis individer blir feilaktig dømt, dette kan ramme legitimiteten til vårt rettssamfunn.

Opgaven tar for seg den såkalte Bjugn - saken som utspilte seg tidlig på 90 - tallet, der mange voksne i en liten landsens kommune ble anklaget for overgrep. Jeg vil analysere offentlighetens rolle i denne saken. Offentligheten er en avgjørende faktor for ethvert levende demokrati. En opplyst offentlighet er i mange situasjoner det som kan sikre at staten ikke øver vold på enkeltmenneskers integritet og rett til å leve i fred.

1.1.1 Generelt om justismord

Opprinnelig ble ordet justismord brukt om domfellelser hvor en uskyldig ble dømt til døden og henrettet. I dag forstår vi begrepet som at en uskyldig person er dømt for noe han eller hun ikke har gjort. I tillegg må handlingen være av mer alvorlig art som drap, narkotika, falske forklaringer om politivold og seksualforbrytelser. Det er videre ikke noe vilkår for å bruke begrepet justismord at den uskyldig dømte senere blir frifunnet. Det avgjørende er her at vedkommende er reelt uskyldig, noe som innebærer en konkret vurdering av bevisene i saken.

Legalitetsprinsippet er grunnleggende for en rettsstat, og utgjør det formelle rettssikkerhetsbegrepet. Loven skal gi sikre likebehandling og forutsigbarhet i myndighetsutøvelsen, slik at borgerne vet hva de kan forvente seg ved normbrudd. Loven skal gi klar handlingsveiledning for håndhevende myndighet og sikkerhet for private rettssubjekter. Det generelle problemet ved inngrep i intimsfæren er at tilfellene som skal reguleres er unike i sin karakter, og at det er vanskelig å etablere standarder og klare kriterier for lovanvendelse. Dette skaper

problemer både for den tradisjonelle oppfatning av den juridiske metode, som er basert på fortolkning av hierarkisk organiserte rettskilder, og på det formelle rettssikkerhetsbegrepet, som forutsetter at reglene er presise og forutsigbare. Kravene om likhet for loven krever dette.

1.1.2 Hva har skjedd i Norge på dette området - justismord i incest / seksuelt misbrukssaker?

Ett justismord - det at en tiltalt blir dømt for noe han eller hun ikke har gjort - er et justismord for mye. Det kan være en katastrofe for den det gjelder, og det er en alvorlig svikt i rettssikkerheten. Seksuelt misbruk og incestproblematikken har vakt stor interesse de siste 20 årene, og det har vært et stort offentlig engasjement for å komme misbruket til livs. Engasjementet er ofte følelsesmessig, noe som kan svekke det objektive synet på sakene, og dermed oppstår risiko for at det begås urett. Rettssikkerheten kan trues, noe Bjugn - saken ble et eksempel på.

Incest, tidligere blodskam, er seksuell omgang mellom voksne og egne barn eller barnebarn. Jeg vil i det følgende bruke begrepet seksuelt misbruk av mindreårige fordi de angivelige misbrukerne også kan være stefar, onkel, eller ikke være i slekt i det hele tatt. Begrepet "misbruksbølgen" forstås her som det fenomen som man i mange vestlige land kunne observere på 80 og 90 - tallet. Dette innebar en oppfatning om at seksuelt misbruk av barn og unge var langt mer utbredt enn det som var reelt tilfelle. Som følge av dette ble mange uskyldig dømt. Noen av disse sakene er gjenopptatt i senere tid, med påfølgende frifinnelse. Disse sakene ble en for stor utfordring for vårt rettsvesen, og det oppstod en alvorlig rettssikkerhetssvikt. Fra midten av nittitallet er det gjenopptatt 28 saker for 31 domfelte, som var far, mor, bestefar, onkel eller stefar. Fram til 2008 endte 27 av sakene med frifinnelse. I syv av disse sakene ble det tatt ut tiltale og holdt ny hovedforhandling som endte med frifinnelse. De 28 sakene fordeler seg på tre grupper; den ene hvor fornærmede trakk tilbake beskyldningene fordi de var falske, den andre gruppen hvor uriktige legeerklæringer har vært vesentlige bevis, og den tredje gruppen består av fem saker hvor falske anmeldelser ikke førte til domfellelser.

Misbruksbølgen hvilte på to myter, den ene var at barn ikke kan lyve om noe så alvorlig som seksuelle overgrep. Men slike saker har lært oss at små barn er lett

påvirkelige til å fortelle det de blir fortalt at de skal si, for eksempel i dommeravhør. Den andre myten handler om det antatte omfang av seksuelle overgrep mot barn. I følge Hans Kringstads bok *Bjugnformelen* (Kringstad, 1997:26) meldte norske aviser på 1980 - tallet at hver tiende norske jente var offer for seksuelt misbruk. Kringstad opplyser at i 1972 viste en studie at det bare forekom mellom ett og fem tilfeller av seksuelle overgrep pr. en million mennesker årlig i den vestlige verden.

1.1.3 Det internasjonale bildet.

I den internasjonale litteraturen om emnet beskrives eksempler på saker der det har oppstått panikk når påstander om seksuelle overgrep mot barn har kommet ut i offentligheten. Seksuelle overgrep mot barn vurderes ikke likt i alle kulturer og til enhver tid. Selv i land som kulturelt står hverandre nær som de skandinaviske, kan synet variere. Som eksempel på dette kan nevnes at de tidlig på 80 – tallet i Sverige på offisielt hold ble det diskutert hvorvidt seksuelt misbruk av mindreårige / incest skulle avkriminaliseres. Lidberg og Freese skriver at man i land som Frankrike, Belgia, Holland, Portugal, Tyrkia, Argentina og Brasil med flere sydamerikanske stater ikke har straff for seksuelt misbruk av mindreårige/ incest. I mange land er dette straffbart bare dersom det vekker offentlig forargelse (Italia, Uruguay, Venezuela). I andre land (Spania) er straff for seksuelt misbruk /incest gjeninnført etter en periode hvor det ikke var straffbart. Bødal og Fridhov. (1994). I boka av Astrid Holgerson og Lena Hellblom Sjøgren (red.): *Seksuelle overgrep mot barn* (1997) skriver Berl Kutchinsky (s.19): “Mine konklusjoner på bakgrunn av en gjennomgang av en rekke utbredelsesstudier fra så langt tilbake som 1930 - årene og fram til det aller siste, går ut på at forekomsten av enkeltstående eller episodiske, mer alvorlige forbrytelser, er omkring en til to prosent. Det klassiske seksuelt misbrukstilfellet, der små barn misbrukes over et antall år av foreldrene, forekommer i noen få tilfeller pr. tusen.”

Berl Kutchinsky hevder at de store misforståelsene vedrørende seksuelt misbruk

av barn har sitt opphav i dårlige vitenskapelige metoder i utbredelsesstudiene i kombinasjon med slett fortolkning. "Seksuelle overgrep mot barn - panikken" kjennetegnes i følge Kutchinsky av følgende kjennetegn: 1)- Både forekomsten og grovheten av seksuelt barnemisbruk er sterkt overdrevet, 2), mens problemet påstås å vokse hurtig. Seksuelt misbruk av barn blir videre, 3), ansett som et "normalt" fenomen, som nærmest kan forventes å finne sted overalt og i alle slags miljøer. Det antas å kunne 4) diagnostiseres ved hjelp av meget uspesifiserte tegn, noe som resulterer i ufunderte eller løst funderte anklager. Som en konsekvens av disse oppfatningene blir 5) reaksjonene både på påståtte og reelle tilfeller av seksuelt misbruk av barn samt holdningene til problemkomplekset som sådan, preget av drama og irrasjonalitet. (Holgersen og Sjøgren, 1997,s.11).

Denne "seksuelt misbruk av barn – panikken" hadde sitt opphav i USA i slutten av 1970 - årene. Derfra spredte den seg til Canada, Australia, Storbritannia, landene i sentraleuropa, og til sist, Skandinavia og Bjugn i 1992. Det at det blir kalt panikkreaksjoner der fenomenet brer seg, har sammenheng med måten sosial - og helsemyndighetene håndterer dette samfunnsproblemet på. Dette gjelder offentlige ansatte av forskjellige kategorier; sosialarbeidere, barnehageansatte, psykologer, psykiatere, barneleger, og i mildere grad påtalemyndighetene og domstolene. Panikkreaksjoner kan også observeres i medier som fjernsyn, aviser og fagtidsskrifter. Panikkreaksjoner forekommer også indirekte fra forskningsmiljøer gjennom fagtidsskrifter.

1.2 Nærmere om Bjugn - saken som case.

Dette panikk - fenomenet oppstod også i Bjugn, en liten kommune på Fosenhalvøya i Sør - Trøndelag. I februar / mars 1992 oppstod det først rykter om at det hadde skjedd seksuelle overgrep mot barn i Botngård barnehage i kommunesenteret med samme navn. Den 10. Mars ble Bjugn lensmannskontor underrettet ved formell henvendelse fra sosiallederen i kommunen om at en pike i barnehagen hadde kommet med utsagn som tydet på at en mannlig barnehageassistent hadde blottet seg ovenfor barna i barnehagen. I løpet av mars måned ble 14 personer - hovedsakelig foreldre og ansatte i barnehagen - avhørt. I etterforskningens andre fase utartet fenomenet seg slik at det, med bakgrunn i barnas stadig mer rystende fortellinger, ble involvert stadig flere mistenkte. I

januar 1993 ble ytterligere 7 personer arrestert, da inkludert lensmannen i bygda. Som nevnt ovenfor, tror mange at seksuelt misbruk av barn kan diagnostiseres ved hjelp av uspesifiserte tegn og symboler. Ut fra dette blir svakt begrunnede eller ubegrunnede anklager om seksuelt misbruk framsatt, noe som også skjedde i Bjugn - saken. Barna fortalte historier om sauefjøs og ofring av lam, om sexorgier hvor de voksne bar masker, og barna ble filmet, osv.

Kutchinsky hevder (se s. 11) videre at når et slikt fenomen oppstår, sees seksuelt overgrep mot barn som et “normalt” fenomen, og kan finne sted overalt. I Bjugn - saken sa barna at de voksne hadde hatt seksuelle aktiviteter med dem på mange forskjellige steder, i sauefjøs og i kjelleren til hovedsiktete, og også inne i barnehagen. Kutchinsky sier at når fenomenet oppstår, blir reaksjonene både på påståtte og reelle tilfeller av seksuelt misbruk av barn, samt holdningene til problemkomplekset som sådan, preget av drama og irrasjonalitet. Dette var også tilfelle i Bjugn, hvor hendelsesforløpet bar preg av drama og irrasjonalitet. Dette har med måten saken ble fremstilt i nyhetene å gjøre, med blant annet føljetong i tabloidavisene.

1.2.1 Offentlighetens rolle i Bjugn- saken.

Når pressen går inn i en kontroversiell sak av offentlig interesse som Bjugn - saken, ivaretar pressen “viktige oppgaver ved formidling av informasjon, debatt og samfunnskritikk.” (punkt 1.2 i Vær varsom - plakaten). I følge Habermas (1971) spiller mediene en viktig rolle, både som formidlere av nyheter og informasjon, og som arena for nyhetsutveksling i en offentlig debatt. Argumentene i den offentlige debatten vil ofte bli hentet fra den løpende nyhetsformidlingen. Norsk presse har selv definert sin rolle i Vær varsom - plakaten: de presseetiske normer - hvor det i kapittel 1 slås fast at det er pressens rett å “informere om det som skjer i samfunnet, og å avdekke kritikkverdige forhold” (punkt 1.4), og å “beskytte enkeltmennesker mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre (punkt 1.5).

Utfordringen for pressen blir både å ivareta personvernet til de menneskene de setter søkelyset på, og å oppfylle sin samfunnsrolle. Bjugn - saken var i pressen i en treårs - periode, fra og med mars 1992, til og med april 1995, og den hadde stor offentlig interesse. Pressens rolle ble blant annet å rette det kritiske søkelyset mot

rettsprosessen. Personvern hensynet må av og til vike når det er nødvendig å omtale private og personlige forhold for å kunne forklare en sak av offentlig interesse.

Bjugn - saken som fenomen er slett ikke enestående. I følge Cohen (Pollac, 2001:83), har ethvert samfunn fra tid til annen blitt utsatt for moralsk panikk. Ofte oppstår panikken i den unge generasjonen. Han mener at det er typisk for fenomenet at det oppstår i tider med sosial forandring og uro, spesielt i perioder hvor samfunnets moralske normer og grenser er uklare. Vår senmoderne tid er preget av en slik uro (Pollac, 2001).

Fra studier av kollektiv atferd ved katastrofer, skisserer Cohen tre faser hvor mediene inntar den sentrale rollen (Pollac, 2001):

Fase 1) - Interveneringsfase, hvor tidligere erfaringer om fenomenet og "avvikerne," hvor media bekrefter forventningene de selv har skapt. Spådommer om framtida bygger på overdrivelser og konstruerte nyheter, "avvikernes" oppførsel, språk, klær, osv., blir negativt ladede symboler, og ytterligere forventninger skapes om et økende problem. Videre leder symboliseringen til sensasjon, allmennheten blir mer følsom for hendelser som kan tolkes som tegn på de beskrevne problemene. Hendelser som tidligere ikke har blitt lagt merke til blir nå definert inn i problembildet.

Fase 2) - En eskaleringsfase, hvor interessegrupper mobiliseres, problemet får nasjonale dimensjoner i stedet for lokale. Tiltak kreves, og kampanjer for å gjennomføre tiltak kreves. Gjennom gjennomføring av tiltak og ved de ulike interessene som engasjerer seg, bekreftes problemet. En regel synes å være at jo lengre avstand fra de faktiske hendelsene, jo større mulighet for å akseptere medierepresentasjonen, og desto større moralsk opprørthet.

Fase 3) - Avmatningsfase - hvor ulike avgjørelser gjennomføres. De konkrete handlingene får funksjon av "safety valve," en type sikkerhetsventil.

Cohen bygger disse kjennetegnene på studier av massekommunikasjonsprosess hvor det først oppstår en form for institusjonalisering av behovet for å skape nyheter, deretter følger selve produksjonsprosessen. Kjennetegn for moralpanikk er også at noen, eller en gruppe, kan identifiseres som ansvarlige for trusselen om faktiske eller forestilte problemer. Det etableres et "vi" og et "de." Et annet kriterium er gapet

mellom hva folk tror, og de virkelige hendelsene som utløste fenomenet. Moralpanikk kan under gitte betingelser føre til forandringer, for eksempel sosiale forandringer, stifting av foreninger, bidra til forandring i politiet, påtalemyndigheten, domstolene, eller andre deler av kontrollsystemets rutiner. Med bakgrunn i dette er praktisering av ytringsfriheten - hvor det gis rom for kritikk av politiet, påtalemyndighet, domstolene og det offentlige helsevesen, samfunnets beste kvalitetssikring.

Spørsmålet jeg stiller i denne oppgaven er hvilken rolle pressen / media spilte i Bjugn - saken? I løpet av sakens gang skjedde det en markant endring i opinionen, fra noe som mest av alt lignet på en hekseprosess til en mye mer nyansert holdning til overgrepssaker i Norge. Fra det som Cohen kaller moralpanikk gikk stemningen over i mer tvil og til dels sterk kritikk av påtalemyndigheter og andre offentlige personer med befatning i saken. Jeg vil først studere dekningen av saken i visse media, mer presist; en regionsavis og en landsdekkende avis. I tillegg vil jeg ta for meg noen politiske initiativ og noe litteratur som har bidratt til et mer nyansert syn på denne problematikken. Deretter vil jeg analysere mine funn i lys av teoriene om offentlighetens rolle i det moderne samfunn som Jurgen Habermas har lagt fram.

1.3 Problemstilling

Min problemstilling vil ut fra overstående se slik ut:

Hva er offentlighetens bidrag til å snu Bjugn - saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert oppfatning av seksuelt misbruksanklaget i Norge?

2.0 Teoretisk perspektiv: Offentlighetens rolle i det moderne demokrati.

Det teoretiske perspektivet i oppgaven er basert på Jurgen Habermas sin teori om offentlighetens rolle i det moderne vestlige samfunn (Habermas, 1971. 1984, 1987). Framstillingen her bygger på Eriksen og Weigård (1999). Det er spesielt de sidene ved disse teoriene som dreier seg om offentlighetens rolle i å beskytte enkeltindivid

mot overgrep fra staten som vil bli anvendt.

2.1 Habermas sin demokratiforståelse

Offentligheten er i bredeste mening kort og godt det sosiale rommet som blir skapt når individer handler kommunikativt. Eriksen og Weigård (1999:236). Habermas stod på 60 og 70 - tallet nærmere en substansiell demokratiforståelse basert på reell folkelig deltagelse i politisk viljesdannelse enn den han senere har gjort seg til talsmann for. Ved innføringen av systemteoretiske elementer, og det at det skilles mellom offentlighetens meningsdannelsesprosesser og det politiske systems viljesdannelsesprosesser, ser vi at avstanden til deltagerdemokratiske idealer er blitt større. I samme retning peker insisteringen på rettens fundamentale plass i et demokratisk samfunn. Den politiske diskurs er regulert av prosedyrer som ikke kan tilsidesettes. Med bakgrunn i at samfunnet er blitt så pluralistisk og komplekst, og fordi rettsstaten er uomgjengelig, kan ikke demokratiske beslutninger styre hele samfunnet.

2.1.1 Meningsdannelse og viljesdannelse

Habermas skiller mellom offentlighetens meningsdannelser, som han kaller den svake offentligheten og det politiske systems viljesdannelsesprosesser, som han kaller den sterke offentligheten. Det siste begrepet henspiller seg på parlamentariske forsamlinger og diskursive organer i formelt organiserte organisasjoner, mens begrepet svake offentligheter betegner deliberasjonen utenfor det politiske system. Det er i sistnevnte betydning Habermas primært bruker begrepet, og det er de svake offentlighetene han knytter til meningsdannelsesprosesser. Viljesdannelse og beslutningsfatning reserveres for institusjonaliserte diskurser i det politiske system, som gjerne konkluderes med formelle politiske vedtak. En fri offentlig meningsutveksling skaper grunnlag for bedre funamenterte overbevisninger og rasjonelle standpunkter. Det er også først på grunnlag av en effektiv utøvelse av kommunikasjonsfriheten i samfunnet at valgretten kan bli effektiv. Først etter en omfattende kommunikasjon vil det kunne bli etablert en felles forståelse og mening, slik at borgerne kan gå til stemmelokalet og stemme etter sin overbevisning uten at resultatet blir helt tilfeldig eller irrasjonelt. I dette perspektivet inntar partier en formidlerrolle mellom offentlig meningsdannelse og politisk beslutningsfatning.

Partiene er også katalysatorer for offentlig mening, og er således deltakere i politiske menings og viljesdannelsesprosesser. Eriksen og Weigård (1999:255).

Gjennom institusjonaliseringen av ulike typer friheter i den liberale rettsstaten, ble det, med bakgrunn i det formål å beskytte individer og samfunnsinstitusjoner mot inngrep og overgrep, bestemt noen prinsipper for hva staten skal gjøre, og hvordan den skulle gå frem. Den liberale rettsstaten er både bundet og begrenset. Dens myndighetsområde er avgrenset, og dens første prioritet er individets frihet. Likeledes er likhet et sentralt prinsipp i et demokrati, og i en velferdsstat spesielt, og dette kan bare sikres så lenge det eksisterer en offentlig autonomi. Felles menings - og viljesdanning må gjennom frihetsprinsippet og folkesuverenitetsprinsippet sikre rom for dette. En demokratisk rettsstat har tre overlappende arrangementer for dette;

- 1) - *Maktfordelingsprinsippet*, som splitter statsmakten i separate, men gjensidig avhengige og begrensede beslutningsorganer.
- 2) - For det andre institusjonaliseringen av *offentligheten*, det vil si et offentlig, men statsfritt rom, hvor samfunnet selv skal gi mandat til - samt kritisere og initiere - maktutøvelse.
- 3) - For det tredje *legalitetsprinsippet*, som binder staten til sine egne lover og gjør dens maktutøvelse kalkulerbar, nøytral og likebehandlende.

2.1.2 Kjernen i den moderne offentlighet.

Habermas sier at kjernen i den moderne offentlighet er rasjonell debatt. Offentligheten er det stedet hvor det sivile samfunn er koblet sammen med statens maktstruktur. Offentligheten er grunnlaget for deliberativ politikk fordi det er her makten må finne sin rettferdiggjørelse. Her må bindende beslutninger begrunnes ovenfor borgerne som bindes av dem. I denne type offentlighet må en søke oppslutning på et bredt grunnlag. Denne offentligheten er større og videre enn den som dannes rundt et bestemt etisk grunnlag, det vil si rundt staten og kirken, og dens maktorganer og institusjoner. Diskusjonen kan prinsipielt pågå i det uendelige, og deltagerne kan henvende seg til en ubestemt krets av kompetente, som er spredt i tid og rom. Når vi samholdet disse trekkene, får vi en moderne offentlighet som er maktkritisk. Habermas (1997), sier at pressen er offentlighetens ypperste institusjon.

I offentligheten oppdages problemer, og her utøves det press ovenfor offentlige organer. Her kontrolleres beslutningstakere, og her overvåkes konstitusjoner. I dette perspektivet gis den offentlige normdanningsprosessen også en selvstendig betydning - den virker inn på borgernes selvforståelse. Den skaper felles oppfatninger og standarder for hvordan likhet/ulikhet skal behandles og hva som er autentiske uttrykk for vår kollektive selvforståelse og identitet. Den offentlige debatt ivaretar således en viktig integrativ rolle i samfunnet, selv om den ikke skulle nedfelle seg i konkrete politiske vedtak. Den er identitetsskapende og solidaritetsfrembringende. Dette er første steget i rekonstruksjonen av det politiske kretsløpet.

I ulike offentlige fora eksisterer et stort menings - og viljesreportoar. I denne mengden utkrystalliseres noen meninger som blir mobilisert så mye støtte for, at det blir mulig å kreve politiske tiltak i samsvar med dem. Ulike instanser i det sivile samfunn bombarderer hele tiden det politisk - administrative system med krav og forventninger. Normativt sett er det bare de viljer som er testet gjennom offentlig debatt om hva som er legitime interesser til det felles beste og i alles likeverdige interesse, som er rettfærdiggjorte.

Den sosiale makten i et samfunn, da menes den makten som aktører og grupper har, må omformes til normativt gyldig makt - kommunikativ makt, noe som skjer i en offentlig debatt. Dette skjer på grunnlag av hvilke krav som fortjener offentlig oppmerksomhet, om hvem som gjør det i mindre grad, eller som ikke gjør det i det hele tatt. Den åpne diskursen for rettfærdiggjørelse av behov og interesser utgjør det andre steget. Dette vil si at når den sosiale makten har vært gjennom en slik test, trer det politisk - administrative apparatet i funksjon.

I det tredje steget i den politiske kretsløpsmodellen, spørres det, i tillegg til hvilke krav som fortjener støtte, men også om hvilke ressurser som finnes for å støtte legitime krav. Det blir spurt om hvordan kravene passer til etablerte politiske programmer, til administrative og rettslige kategorier.

I det politiske system er deliberasjons - og forhandlingsarenaen institusjonalisert. I slike representative forsamlinger og i korporative og administrative organer må en forholde seg til politiske programmer. En må her forholde seg til tidligere praksis, ressurser, presedens, osv., før krav kan bli formulert i beslutnings - eller lovtermer og bli gjort til gjenstand for vedtaksfatning og implementering. Det er heller ikke bare

i offentligheten det delibereres, det gjøres også internt i det politisk- administrative apparatet.

Det er en omstendig vei fra dannelsen av en felles mening til denne blir omdannet til en felles vilje og utviklet til kollektive mål som kan nedfelles i forpliktende vedtak, det vil si bli omsatt til administrativ makt. Disse prosedyrene er innrettet for å sile ut dårlig begrunnede, ikke rettferdiggjorte eller politisk umulige og rettslig uholdbare krav. I forhold til de normativt tilfredsstillende krav skjer det en integrering av ulike standpunkter og en forsterkning av relevante argumenter. Det er heller ikke bare i offentligheten det delibereres, det gjøres også internt i det politisk – administrative systemet. Også der er det ofte tale om meningsdannelse, ikke bare beslutningsfatning på grunnlag av etablerte standpunkter, også der er det behov for kommunikativ rasjonalitet.

Denne modellen, altså, den politiske kretsløpsmodellen, Eriksen og Weigård (1999:255) viser at i tillegg til å vise hvordan en slik utsilings og integreringsprosess henger sammen med den argumentative logikk, men også at politikk er noe annet og mer enn konkret vedtaksfatning om ressursfordeling. All den kommunikasjon og meningsskaping, debatt og argumentasjon som kontinuerlig pågår i offentligheten, har potensielt en solidaritetsskapende kraft i det sivile samfunn. I heldige øyeblikk skaper disse prosessene økt forståelse og innsikt og trener opp rettferdighetssansen i befolkningen. Et spørsmål er hvorvidt den administrative makt virkelig kontrolleres av den kommunikative makt i komplekse velferdsstater, hvor så mye av gjørelsesmyndighet er delegert til profesjoner og forvaltningsorganer gjennom ramme og fullmaktslovgivning. Disse tar ikke bare skjønnsmessige beslutninger, men bidrar til ny rettsutvikling ved å bruke sine fullmakter på nye områder. I betydelig grad skaper de selv ny ”rett.” det samme kan en si om rettssystemet selv, fordi det har selvstendigjort seg i forhold til inputs fra det politiske systemet. Eriksen og Weigård (1999:256)

2.1.3 Offentlighet og legitimitet

Det er ingen eksterne instanser som garanterer maktens legitimitet. I og med at forfatningen binder den statlige maktutøvelsen til individets rett, er makten legitimert nedenfra. Med legitimitet menes: *legitimitet er et resultat av legalitet; lovene anses som legitime dersom de er blitt vedtatt gjennom bruk av korrekte formelle prosedyrer*

for representasjon og beslutningsfatning. Eriksen og Weigård (1999:16). Det er som ivaretaker av borgernes interesser at den moderne stat kan gjøre krav på legitimitet. Dens autoritet er å finne i den offentlige, fornuftige diskusjonen. Med dette blir legitimitet en kritisk ressurs for maktøverne. Habermas sier at bare den offentlige debatten i seg selv har normgivende kraft.

Offentlig debatt evner både å identifisere og å fortolke sosiale problemer, her finnes de nyskapende og oppmerksomhetsskapende meningsdannelsesprosessene, altså en oppdagelseskontekst for persivering og tematisering av problemer. En vet ikke om en har rett før en har hørt motargumentene. I offentligheten kan en tematisere private erfaringer, kreve nye tiltak, påtale feil og mangler, kritisere urettferdigheter, osv., og på denne måten være med på å holde "systemene" i sjakk. Innenfor det sivile samfunn er de frivillige sammenslutningene kjerneinstitusjonene for bearbeidelse av kollektive problemer. Habermas mener at begrunnelsen for å ha interesseorganisasjoner i et moderne demokrati, er at de dannes for å få gjennomslag for gitte pre - politiske interesser.

2.1.4 Utenomparlamentarisk aktivitet

Det er i samspillet mellom institusjonaliserte og ikke - institusjonaliserte diskurser at en kollektiv selvforståelsesprosess kan ta form, og at deliberativ politikk har sin plass. Ut fra et større historisk perspektiv på utviklingen av offentlig politikk, kan en se at det er de utenomparlamentariske aksjonene som har drevet fram reformer. De meningsdannelsesprosesser som de nye sosiale bevegelsene er eksponent for, kan forklares med deres allmenngyldige karakter. Det at de vinner fram, er på grunn av at de uttrykker noe allment som motiverer til solidarisk handling. Det er slike sosiale bevegelser som har gitt dynamitt til moderne politikk - som har drevet fram nye saker, fått fram nye momenter, og fått satt tingene i et nytt lys. Dette presset, disse demonstrasjonene, denne påvirkningen og argumentasjonen har etter hvert endret den politiske dagsorden og partienes programmer ettertrykkelig. Offentligheten kan derfor på fritt grunnlag forholde seg til alle typer urettferdigheter, ubalanser, undertrykking og trusler mot mennesker og miljø. Habermas sier at:

- Det er de samfunnsmessige skjevheter og det som ikke blir gjort eller ikke viet oppmerksomhet som er utfordrende og som mobiliserer. Dette er selve ammunisjonen i den offentlige debatt. Eriksen og Weigård (1999:252).

2.1.5 Hva består så rettens legitimitet i?

Dette er et spørsmål som det er viktig å ha noenlunde klarhet i, fordi det angår den demokratiske rettsstatens grunnlag. Et tilfeldig politisk flertall bør ikke kunne sette retten til side. Finnes det en måte å begrunne retten på som gjør det mulig å bruke den til å overprøve flertallsbeslutninger? - I så fall må vi spørre om rettsstaten, det vil si prinsippet om at politikken er underlagt loven, er forenlig med prinsippet om at folket er suverent til selv å lage lover?

Retten realiserer politiske verdier, etiske og moralske normer ved å positivere dem. Hvorvidt rettslige beslutninger er riktige, kommer i siste instans an på om beslutningsprosessen har muliggjort en upartisk bedømming, noe som krever at visse høyerestående argumentasjonsbetingelser er oppfylt. Idealet reflekteres i ideen om en rettferdig juridisk prosess. Jurister tar stilling til praktiske spørsmål, og de må rekke fram til presumptivt riktige svar. Like tilfeller skal behandles likt - gjennom rettferdiggjørende argumenter. Dette gjør at vi kan omtale deres form for resonnering som en praktisk diskurs, og ikke som logisk deduksjon eller strategisk interaksjon. Tid er en mangelressurs i juridiske diskurser, hvor en står ovenfor beslutningstvang, og problemet med argumentasjon i en praktisk diskurs er at bare deltagerne kan bedømme om konsensus er kvalifisert. Retten blir ikke effektiv uten at den er forbundet med makt. Med dette menes at retten henter sin sanksjonerende kraft fra det faktum at det er tilveiebrakt ressurser ad politisk vei som står til dens disposisjon. Med ressurser forstår vi i denne forbindelse ikke bare formelle maktinstrumenter, som for eksempel retten til å forføye over fysiske tvangsmidler, men også sosial støtte og lojalitet. Dette er viktig, fordi det først er når tvangsmidlene holdes latent - når de ikke kommer til anvendelse - at retten er effektiv.

Det er viktig å gjøre klart at selv om retten bidrar til å etablere en maktkilde for det politiske system, så har den bare kraft og autoritet for så vidt den ikke blir et instrument for politiske interesser. Retten må være autonom, det vil si forbli nøytral og upartisk, og således være innenfor de grenser moralen gir. Det er dette som gjør den til en ressurs for rettferdighet. Retten skal garantere rettssikkerhet, eller likhet for loven.

3.0 Metode. Hvordan studere dette fenomenet?

3.1 Epistemologisk ståsted - en drøfting om hvorfor jeg vil jobbe hermeneutisk heller enn positivistisk.

Med bakgrunn i at jeg skal forske i hva individer har bidratt med i den offentlige debatten for å snu Bjugn - saken fra hekseprosess til alternativt, mer nyansert oppfatning av seksuelt misbruksanklager i Norge, ha jeg valgt en hermeneutisk tilnærming kontra en positivistisk.

Dersom en mener at alt er menneskelige konstruksjoner, er det vanskelig å tenke seg bruk av kvantitativ metode. I kvantitativ metode bruker en som regel spørreskjema, og i et slikt perspektiv vil et spørreskjema bare være en måling av hva forskeren mener er viktig ved et fenomen. Det sier ingenting om virkeligheten utenfor forskeren.

For å forstå hvordan mennesker konstruerer virkeligheten, blir en forsker nødt til å vektlegge nærhet (i mitt tilfelle blir det avisreportasjer, kronikker, leserinnlegg, politiske dokumenter og litteratur), andres oppfatning av virkeligheten og fleksibilitet. Opplegget må kunne tilpasses den virkeligheten som konstrueres i løpet av forskningsprosessen. (Jacobsen, 2005). Det har i litteraturen blitt hevdet at også sosiale systemer er underlagt visse lover, men disse er ikke absolutte, slik som de vi finner i naturvitenskapen. Videre sies det

at man i sosiale systemer vil observere regelmessigheter, det vil si hendelser som gjentar seg med en viss grad av regularitet.

Habermas og andre filosofer har på forskjellige måter utviklet begrepet intersubjektivitet. Utgangspunktet for den er at all kunnskap er subjektiv I dette ligger at jo flere som oppfatter et fenomen på samme måte, desto større mulighet for at fenomenet er en "sann" beskrivelse. (Jacobsen 2005).

Med bakgrunn i vitenskapsparadigmene til Guba og Lincoln (Jacobsen 2005), har jeg valgt et utgangspunkt for metode som for det meste ligger innenfor kritisk teori og konstruktivisme. Kritisk teori ser på virkeligheten som om noe er forestilt, at den er skapt av sosiale, politiske, økonomiske, kulturelle, etniske og kjønnsmessige verdier, mens konstruktivisme sees som individuelle konstruksjoner av virkeligheten.

3.2 Hermeneutikk og kritisk teori.

Hermeneutikken fremhever betydningen av å tolke menneskers handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er åpenbart innlysende. Denne tilnærmingen legger vekt på at det ikke finnes en egen sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer. Her bygges det på prinsippet om at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng som det vi studerer er en sammenheng av.

I forhold til min problemstilling, som omhandler at en gruppe mennesker blir offer for justismord i forhold til uriktige dommer i forhold til anklager om seksuelt misbruk av mindreårige, må sees i sammenheng med "incest /seksuelt misbrukshysteriet" som kom fra USA i 80 - årene, og ut fra vår kultur med de normer som oppfattes som legitime, da for eksempel i forhold til "incest / seksueltmisbrukshysteriet," gikk antall anmeldelser ned da Ulf Hammern, (Bjugn - saken) ble frikjent i 1994.

Fra et samfunnsvitenskapelig ståsted kan et hermeneutisk perspektiv knyttes til å "lese" kultur som tekst. Tolkningen av tekst kan sees som en dialog mellom forsker og tekst, hvor forskeren fokuserer på den meningen teksten formidler. Thagaard (2002).

3.3 Om casestudier

Det undersøkelsesopplegget jeg har valgt, er casestudie. I følge (Jacobsen, 2005) forklares et casestudie som: betegnelsen “case” kommer av det latinske casus og understreker betydningen av det enkelte tilfelle. Terminologien vektlegger derfor at det dreier seg om et eller noen få tilfeller som gjøres til gjenstand for inngående studier. Enten fordi det bare finnes kun en eller noen få, eller fordi det bare er en eller noen få caser som er tilgjengelige for forskeren. Ofte er idealet å gå i dybden på en case og presentere en helhetlig analyse som står på egne bein. Undersøkelsesenheten sees som et komplekst hele, der mange underenheter og deres forhold til hverandre pensles ut. (Jacobsen, 2005).

Jacobsen definerer en case - studie som: “en form for studier der selve studieobjektet er av grenset i tid og rom.” Studieobjektet kan for eksempel være en organisasjon (avgrenset i rom) eller en spesiell hendelse (avgrenset i tid). (Jacobsen,2005). I casestudier settes fokus på en spesiell enhet. Jacobsen (2005), definerer en enhet som den vi er interessert i å undersøke. I mitt tilfelle er jeg interessert i å undersøke Bjugn - saken, som sees på som en enhet, som også er avgrenset i tid og rom, og den er også avgrenset til et spesielt sted. Når det i psykologien refereres til en enkelt - case, refereres det til et enkeltmenneske som studeres, noe som også er den vanligste typen absolutt enhet. En case kan også være en “kollektiv enhet,” som kan være en gruppe, en organisasjon, eller et lokalsamfunn. I et lokalsamfunn vil vi finne flere grupper, og flere enkeltindivider innen hver gruppe. En case kan også være et spesielt fenomen, som Bjugn - saken var.

Videre har jeg valgt et intensivt design, som har en todelt forklaring, 1) - gå i dybden i et forsøk på å få fram så mange detaljer og nyanser som mulig om fenomenet. Det legges her vekt på å få fram den enkeltes forståelse og fortolkning av et fenomen. 2) - En annen forklaring, som er tett sammenvevd med den første, vil være at å gå i dybden er et forsøk på å få en så helhetlig forståelse som mulig av forholdet mellom undersøkelsesenheten og den konteksten undersøkelsesenheten inngår i. (Jacobsen, 2005) sier at i et intensivt design vil vi være interessert i å se på samspillet og relasjonene mellom et individ og en kontekst, det kan være en organisasjon, en spesiell gruppe eller en spesiell situasjon.

I mitt tilfelle vil jeg undersøke offentlighetens bidrag til å snu Bjugn - saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert måte å se på anklager om seksuelt misbruk av barn på. Da blir det i dette tilfelle aktuelt å se på samspillet og relasjonene mellom de offentlige bidragene (pressen, politiske initiativ osv.),

og hvordan fenomenet Bjugn - saken utartet seg.

3.4 Induktiv versus deduktiv tilnærming.

Jeg har valgt en deduktiv tilnærming (fra teori til empiri). Med bakgrunn i at jeg på forhånd har skapt meg noen forventninger om hvordan virkeligheten ser ut på det feltet jeg skal forske på, har jeg valgt denne tilnærmingen. Disse forventningene er blitt skapt på grunn av at jeg ganske lenge har reflektert rundt dette temaet. Det som er viktig å være klar over ved valg av denne tilnærmingen, er at en må være klar over at en risikerer bare å lete etter den informasjonen en finner relevant, og som dermed støtter opp om de forventningene en som forsker starter opp med. Ens egne forventninger kan bidra til å på denne måten begrense informasjonstilgangen.

3.5 Nærhet - distanse.

I all forskning er det ideal å gjøre forskerens effekt på det han skal studere minst mulig. Ut fra den positivistiske skoleretningen er det en objektiv virkelighet som skal studeres. Dette idealet understreker at det bør være et skille mellom forskeren og det fenomenet som undersøkes. Her er avstand det sentrale mellom forsker og forskningsobjekt. Innen hermeneutikken ligger en kritikk av det positivistiske idealet, forskningen aldri kan bli kvitt såkalte forskningseffekter, det vi si at forskeren selv påvirker resultatet, siden forskeren tolker virkeligheten. Alle undersøkelser vil medføre en eller annen form for involvering. Som forsker har jeg nærhet til min problemstilling, som har interessert meg lenge. Men siden dokumentanalyser er det sentrale metodegrepet, mener jeg at jeg har en distanse til empirien.

3.6 Spesifikt om metode for datainnsamling: dokumentstudier.

I dette avsnittet vil jeg redegjøre for den metoden jeg har valgt å benytte i forbindelse med analysen av mitt datamateriale, og deretter begrunne hvorfor jeg har gjort det valget jeg har gjort i forbindelse med valg av metode i denne oppgaven.

I forbindelse med innsamling av data for å kunne gjennomføre en analyse av de

offentlige bidragene som kunne bidra til å kunne snu Bjugn - saken , har jeg valgt bidrag fra en regionsavis, Adresseavisen, og en landsdekkende avis, Aftenposten, da fra og med mars 1992, og ca. til og med april 1995. Begrunnelsen for dette valget, har først og fremst vært den store interessen Bjugn - saken fikk på landsbasis, og i analysen vil det være interessant å sammenlikne to abonnementsaviser, en landsdekkende og en regionsavis for (Sør - Trøndelag) i Midt - Norge. Jeg har også sett på noen få politiske dokumenter som fulgte i kjølevannet av Bjugn - saken. Fra tiden etter Bjugn - saken har jeg videre tatt for meg noe av litteraturen som kan ha bidratt til å snu Bjugn - saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert oppfatning av seksuelt misbruksanklager i Norge, disse bøkene er en bok skrevet av Hilde Haugsgjerd: "Hva skal vi tro?" - Etter Bjugn - saken. (Haugsgjerd, 1994), I 1997 kom to bøker som jeg også har valgt ut: Den ene boka er "Kan vi forstå,?" av Breivik, Indrevik og Aarseth. Den andre boka var "Bjugnformelen" av Hans Kringstad. I tid strekker mitt utvalg av utvalgte bidrag seg fram til 2009. I forhold til hoverfasene av pressedekningen, dreier det seg om februar til oktober 1992, perioden januar og februar 1993, perioden november 1993 til og med februar 1994, og perioden desember 1994 til og med mars 1995.

Perioden til oktober 1992 var i realiteten en liten fase, da med tanke på omfanget av dekningen, men det var i denne fasen Bjugn - saken ble en landsdekkende mediebegivenhet. Som nevnt ovenfor, ha jeg i tiden etter frifinnelsen av Ulf Hammern tatt for meg noen flere avisartikler, politiske innspill og noe litteratur som kan bidra til en holdningsendring i offentligheten om dette fenomenet.

Kvalitativ metode er i følge Jacobsen (2005) metoder konsentrert omkring data som samles inn i form av ord, setninger og fortellinger, (Jacobsen 2005:163), og i tillegg, aviser. Jeg valgt **dokumentundersøkelser**. Dette valget er gjort med bakgrunn i at dette skjedde mange år tilbake i tid. Kildegranskning er spesielt godt egnet når det a) - er umulig å samle inn primærdata, og b) - når vi ønsker å få tak i hvordan andre har fortolket en viss situasjon eller hendelse, og c) - nå vi ønsker å få tak i hva mennesker faktisk har sagt og gjort.

Sekundærdata kan også forekomme i ren ordform. Det kan for eksempel være data i form av politiske taler, partiprogrammer, aviser eller tidsskrifter. (Thagaard 2003:165). Dette samsvarer med hva jeg har valgt som kilder i min dokumentanalyse, som er aviser, tidsskrifter, politiske taler/ spørsmål.

Forskjellen mellom intervju og nedtegnede kilder er at nedtegnede kilder er

mindre spontane, de er mer gjennomtenkte og reflekterte.

I min oppgave skal jeg, gjennom utvalget av avisartikler, politiske innspill fra Stortinget, og noe utvalgt litteratur, foreta en systematisk innholdsanalyse av de reportasjer, leder - og kommentarartikler, kronikker og leserinnlegg som jeg velger ut. Med kvalitativ innholdsanalyse menes:

- Kvalitativ innholdsanalyse kan omfatte kildekritiske metoder, som er mye benyttet blant historikere. Først og fremst vil imidlertid denne formen for dokumentanalyse innebære systematisering av sitater med sikte på å belyse utvalgte problemstillinger. Det kan for eksempel dreie seg om å få innblikk i hvilke argumenter, standpunkter, holdninger eller verdier som står sentralt i ulike tekster. (Jacobsen,2005).

I følge Thagaard (2003), må størrelsen på utvalget vurderes i forhold til et "metningspunkt." Dette vil si at når studiet av flere enheter ikke synes å gi ytterligere forståelse av de fenomenene som studeres, kan utvalget betraktes som tilstrekkelig stort (Thagaard, 2003:56).

Selve innsamlingen av datamaterialet fra de to avisene jeg har tatt for meg, har foregått ved at jeg har vært på det offentlige biblioteket og gjort søk i A - tekst om Bjugn - saken. I forhold til Aftenposten fant jeg alt jeg trengte ved søk i A - tekst, mens Adresseavisens artikler måtte gjennomgås på mikrofilm.

Ved gjennomgang av Stortingsforhandlingene på biblioteket fant jeg henvisning til aktuelle spørretimespørsmål/ debatter, osv. Relevant litteratur for analysen fant jeg i referanselister i annen litteratur.

3.7 Om denne metodens begrensninger.

Nedtegnede kilder er mindre spontane enn intervju. Dette kan i følge Jacobsen (2005) være både en styrke og en savkhet. Mindre spontanitet kan bety at informasjonen er blitt forvridt og "forfalsker" for å gi et spesielt inntrykk. En annen begrensning ble at noe kunne mangle, eller jeg kunne gå glipp av noe viktig ved bruk av mikrofilm. Likeledes vil det være mulighet for å miste viktige elementer ved søk i A - tekst. Ved bruk av begge mediene var det særlig å si

umulig å finne ut på hvilken side i avisene artiklene stod.

3.7.1 Gyldighet og validitet.

Først vil jeg her rette et kritisk blikk mot det utvalget av enheter jeg ha foretatt. En annen ting jeg må se på, er om kildene gir riktig informasjon. Dette innebærer at jeg må foreta en kritisk granskning av kildenes evne til å gi riktig informasjon. Det vil si at jeg må foreta en nøye granskning av avisartiklens innhold.

Den neste avgjørende fasen blir å vurdere den første delen av analysen, og kategorisering av data. Jeg blir hovedsakelig å samle informasjon i tidsbolker, og se på utviklingen av dette fenomenet over tid, da i forhold til hvordan holdninger i offentligheten endrer seg over tid i dette saksfeltet og å se om dette får formelle konsekvenser i form av lovendring, osv.

For å validere gjennom kritisk drøfting av kategorisering må jeg på en måte analysere dataen på nytt, og se om dette medfører større endringer i de konklusjonene jeg har kommet fram til. De resultatene jeg vil komme fram til, vil være knyttet til en spesiell kontekst, altså til det stedet og den tiden Bjugn - saken utspilte seg, i tillegg til at avisene fra den tiden, politiske utspill og litteratur som kan sees som bidrag til å snu offentlighetens holdninger til slike anklager.

Dersom jeg skal kunne si noe om at funnene også gjelder i andre kontekster, må jeg lete etter støtte for dette i andre undersøkelser. Med bakgrunn i at jeg ikke har funnet andre undersøkelser som omhandler akkurat det fenomenet jeg har valgt å skrive om, må jeg i forhold til validitet søke støtte i litteraturen på dette feltet.

3.7.2 Reliabilitet.

I en undersøkelse hvor jeg skal undersøke dokumenter, er det verken snakk om at resultatene blir påvirket av intervju eller observatøreffekt. Ved å undersøke dokumenter kan resultatene fremstå som upålitelige ved at undersøkeren slurver med nedtegningene og analyse av data. En sentral del av analysen etter reinskriking/ forståelse og kategorisering – er tilordning av enheter i kategorier. På denne måten etableres trekk ved personer og fenomener. Jacobsen (2005:366).

4.0 Empiri

4.1 Valg av aviser som kilder

Med bakgrunn i at jeg skal undersøke offentlighetens bidrag (Aftenposten, Adresseavisen, politiske innspill, og litteratur på området), til å snu Bjugn - saken fra hekseprosess til alternativt, mer nyansert oppfatning av anklager om seksuelt misbruk av barn i Norge, og at jeg skal gjøre en dokumentstudie, har jeg valgt en regionsavis, Adresseavisen, for å få geografisk nærhet til saken, og en landsdekkende, Aftenposten, for å få inn perspektivet om distanse til fenomenet.

4.2 Dekning I avisene fram til frifinnelse av hovedtiltalte

I reportasjene i de to avisene jeg har valgt å ta for meg, Aftenposten og Adresseavisen, ble det i den første perioden , fra februar 1992, til januar 1993, først og fremst fokusert på hendelsesforløpet fra dag til dag, da med løslatelser og arrestasjoner av barnehageassistenten. Videre ble det fokusert på hva beskyldningene gikk ut på, innsamling av bevis contra fare for bevisforspillelse, men også kritikk i forhold til gjennomføring av dommeravhørene kom i fokus i denne perioden. Det var også en enkelthendelse som fikk stor oppmerksomhet i denne perioden, nemlig barneombudet Trond - Viggo Torgersen sitt besøk i Bjugn 22 oktober, og hans uttalelser om at han trodde på hva barna hadde fortalt. Dette utløste til dels sterke reaksjoner i avisene, og han ble her anklaget for å drive forhåndsdømming. I begge avisene var det flere "kjendisadvokater" som kom med sterk kritikk av barneombudet, i tillegg til kritikk av mediene og politiet for å ha begått forhåndsdømming.

Høyesterettsadvokat Alf Nordhus sier 28. oktober 92 til Aftenposten at barneombudets uttalelser er en klar forhåndsdømming av den siktede. Nordhus mener at rettssikkerheten i denne saken allerede er så ruinert at det blir umulig å gi den siktede rettferdig behandling. En kollega av Nordhus, Tor Erling Staff, uttaler i samme artikkel:

- " Torgersens rollemessige overtramp er så gedigent at han bør avsettes fra sitt ombud." " Trond - Viggo Torgersen stiller opp på "motesakene," og er ellers vanskelig å få tak i. Jeg har for eksempel skrevet til Torgersen mange ganger i andre barnesaker, men knapt fått svar," sier advokat Christine Hamborg.

Likeledes ringte mange lyttere inn til et diskusjonsprogram i NRK P2 angående saken, og sa seg enig i at Trond - Viggo Torgersen hadde gjort seg skyldig i forhåndsdomming. (Adresseavisen, 28/10 -92).

I denne perioden hadde Aftenposten en kommentarartikkel på trykk. Her ble det hevdet at det som foregikk i Bjugn var forhåndsdomming og heksejakt:

- En offentlig henrettelse er skjedd i en bygd i Sør - Trøndelag. En middelaldrende mannlig barnehageassistent er ekskludert fra menneskeheten på bakgrunn av en mistanke om overgrep mot barn. - - - Altså - bare få dager etter at riksadvokat Rieber - Mohn kom med sitt omstridte påbud til politi og påtalemyndighet om varsomhet og edruelighet ved informasjon til pressen i straffesaker - opplever vi altså en forhåndsdommelse av denne mannen som nesten savner sidestykke, delvis med bistand fra etterforskningsledelsen. - - - Det er så mange momenter av uklarhet i denne saken, og så mange labile følelser i sving, at det må være lov å mane til den "edruelighet" riksadvokaten etterlyser - både i opinionen, påtalemyndighet og medier. Å høre om seksuelle overgrep mot barn er vondt å bære, men ingen er tjent med et massehysteri som kan minne om middelalderens heksejakt. (Aftenposten, 23/10- 92).

Som nevnt, ble det, spesielt i Adresseavisen, fokusert mye på løslatelser og arrestasjoner av siktede, men også mye på foreldrenes reaksjoner, og stemningen i bygda. I en lederartikkel i Adresseavisen ble det fokusert på den lange tiden etterforskningen hadde tatt.

- Politiet har brukt lang tid på å etterforske saken etter at mistanken ble vakt allerede i februar/mars. Vi stiller spørsmål ved at det skal ta så lang tid å etterforske en sak av så alvorlige dimensjoner. Siktede har vært mistenkt i over et halvt år, formelt siktet ble han for en uke siden. (Adresseavisen, 23/10- 92)

I samme artikkel ble det minnet om rettssikkerheten, og om forhåndsdomming:

- Det er domstolenes oppgave å avgjøre skyldspørsmålet. Det har ingen andre fullmakt til å gjøre. Det er i tilfeller som dette at rettssikkerheten settes på de største prøvelser. (op.cit.)

Også i Adresseavisens leserinnlegg ble det fokusert på forhåndsdømming:

- Av en eller annen grunn får jeg flau smak i munnen når det gjelder politiets og pressens omtale av den såkalte barnehagesaken i Sør-Trøndelag. Ikke minst politiets ansvarlige etterforsker har bidratt til en forhåndsdømming en sjelden har sett maken til. - - - Det er mulig at ordtaket “ingen røyk uten ild” her har sin berettigelse, men man må da for svingende avvente etterforskningens resultat, og ikke piske opp et massehysteri som kanskje til syvende og sist viser seg å være langt under kokepunktet. - - - Og hva er det journalistene foretar seg? Jo, de gjør en meget grov og utillatelig feil: De dømmer på forhånd! - - - Avisene skaper en “lynsjестemning” over hele landet. (Adresseavisen,30/10-92).

I en reportasje i Adresseavisen den 17 november, 92, ble det fokusert på at en god del av dommeravhørene ikke var tatt opp på video, men nå hadde de fått video-rom som var klart for resten av dommeravhørene. I denne reportasjen ble det fokusert på at Wiig, den siktedes forsvarer, hadde kommet med kritikk av at dommeravhørene hittil ikke var tatt opp på video, og at dette var en alvorlig svikt i forhold til den siktede. Sorenskriver Karl Johannes Bjørnør i Melhus, som har gjort dommeravhørene, sier i reportasjen at:

- Det er ikke aktuelt å ta opp igjen avhør som allerede er gjort. (Adresseavisen, 17/11- 92).

Reportasjene i de to avisene fokuserte som sagt i starten på kjensgjerninger som fengslinger, løslatelser og på hva beskyldningene dreide seg om. Møtet som barneombudet 22 oktober 92 inviterte til i Bjugn, bidro imidlertid til å endre reportasjenes karakter, og i begge avisene ble det mer eller mindre fokusert på forhåndsdømming av den siktede. Bodal Johansen / Østby (1996), påpekte at avisenes oppslag tidlig i denne fasen var tvilsomme ut fra kravet om at tiltalte ikke skal ansees skyldig før rettskraftig dom foreligger. Dersom en dramatisk hendelse som Bjugn-saken var, først har fått oppmerksomhet i det offentlige rom, innebærer det også en mulighet for at hendelsen kan komme til å bli et tema for den offentlige debatten, og hendelsen kan også få politisk etterspill.

Eide og Hernes (1986) sier at :

- Svært ofte er nettopp den prøvelse en person eller pårørende utsettes for, det som får de prinsipielle sider ved en sak frem, og som utløser politiske reaksjoner. (Eide /Hernes, 1986:20).

Så, i og med at det ble satt fokus på forhåndsdømming av den siktede barnehageassistenten, da både ved at barneombudet uttalte seg, og delvis forhåndsdømming av etterforskerne i media, bidro deres uttalelser seg til at folk i det offentlige rom undret seg over forhåndsdømmingen, og stilte spørsmål ved dette. Forhåndsdømming og manglende rettssikkerhet er noe som engasjerer allmennheten, og det er også noe som i ettertid kvalifiserer for politisk etterspill.

4.2.1 Fra heksejakt til frifinnelse.

I januar og februar 1993, i forbindelse med massearrestasjonene 9 og 10 januar, ble seks personer, da i tillegg til barnehageassistenten fengslet for flere uker, og senere løslatt, da også inkludert lensmannen i Bjugn.

Etterforskningen av sedelighetssaken ble den 15 januar, 1993 overført fra Uttrøndelag politikammer til Trondheim politikammer på grunn av at lensmannen var en av de varetektsfengslede. Massearrestasjonene ble gjennomført med bakgrunn i at politimesteren i Trondheim, Kirksæther, ga direktiver om et tilleggskrav. Han ønsket å arrestere folk med bakgrunn i hvor mange ganger de såkalt mistenkte var blitt nevnt av de antatt misbrukte barna. - "Bjugn - formelen" var blitt konstruert. Kringstad (1997:191).

Aftenposten hadde fyldig dekning av sakens utvikling. Det ble blant annet stilt spørsmål ved om massearrestasjonene var skjedd som utslag av:- *En gedigen, ondsinnet "hekseprosess," eller om det var en kriminalsak med nærmest uvirkelige perspektiver?* (Aftenposten, 11/1-93).

Forklaringene på massearrestasjonene i avisene ble blant annet forsøkt forklart som ryktespredning med hevnmotiv, og anklagene ble forklart som utslag av barnas fantasi, men også med bakgrunn i en spesiell videofilm,(dette var en amerikansk film fra 1990, "Do you know the muffin – man,"som handlet om opprulling av seksuelle overgrep mot barn). Sosialantropologiske forklaringer, med Brøgger som kilde, ble

også referert.- *I småsamfunn blir ofte gammelt uvennskap og sjalusi uttrykt gjennom anklager og seksuelle perversiteten.* (Aftenposten, 14/1-93).

Carl I. Hagen, Fremskrittspartiets daværende leder, kom med krav om at riksadvokaten måtte gripe inn, og forsikre seg om at urett ikke måtte skje med de som nå var varetektsfengslet. Det ble i denne perioden også fokusert på Bjugn - folkets reaksjoner i forbindelse med massearrestasjonene: - *Vi vet ikke lengre hvem vi kan stole på. Det er blitt helt uholdbart å bo her, sier far til en av barna som skal være blitt seksuelt misbrukt.* (Adresseavisen, 11/1-93). Et annet oppslag sa i overskriften: *Hele bygda gråter.* (Adresseavisen,11/1.93).

I denne perioden ble det også fokusert på at det gjennom undersøkelser av barna var konstatert medisinske funn på ni av dem. Deretter ble det satt fram krav om sakkyndig granskning av disse funnene, og det ble samtidig hevdet at disse funnene ville veie tungt i en eventuell rettssak.

Aftenposten hadde på trykk fem leder- og kommentarartikler i januar og februar 1993. I en artikkel i Aftenposten, den 12/1- 93, stilte kommentarartikkelforfatteren seg tvilende til grunnlaget for massearrestasjonene, og viste blant annet til "Clevelandsaken" i Storbritannia som endte med katastrofe etter "produserte" barnesekssaker. 12 januar 93, ble det i Adresseavisen i en artikkel fokusert på at saken var ute av kontroll. Samboeren til den fengslede førskolelæreren uttalte seg i en reportasje: - *Uttrøndelag politikammer har skapt en katastrofe, hvem som helst som har hatt med barna å gjøre, risikerer å bli pågrepet!* (Adresseavisen, 12/1-93).

Aftenposten hadde ni forholdsvis omfattende innlegg på trykk i denne perioden, og alle innleggene var skrevet av personer som enten var leger, advokater, eller annen universitetsutdannelse. Disse innleggene var hovedsakelig oppklarende innlegg i forhold til reportasjene om Bjugn - saken, sett fra de forskjellige profesjonenes faglige vinkel. Mer presist handlet de om medisinske undersøkelser, påstander om prosedyrer, og oppklarende svar, mens et par av innleggene gjaldt erfaringer med dommeravhør. Det ble i en artikkel vist til lang behandlingstid og stor henleggelsesprosent hos politiet, og at risikoen for falske anmeldelser ble gjort til hovedsak på bekostning av ofrenes rettslige vern. Forsvarsadvokater ble, med bakgrunn i at de har beskrevet incest/ misbruk av barn som et problem med epidemiske trekk, og det at det hadde likhetstrekk med hekseprosesser, ble også

angrepet på grunn av deres påstander om at: - *Incest/ seksuelt misbruk har også med kvinnekamp å gjøre, og med følelsesbølge og tro kontra rasjonell vurdering.* (Aftenposten, 18/1- 93).

Et annet innlegg refererte til at historiene var et produkt av sammenblanding av virkelighet og fantasi: - *Men som massebevegelse er de aller fleste av oss farlige!* (Aftenposten, 18/1- 93).

I denne perioden var det også en reportasje i Adresseavisen, hvor to kjendisjurister uttalte seg om hva de mente om saken. Den første som uttalte seg var forsvarsadvokat Mona Høiness; hun stilte spørsmål ved om det hele var en massesuggesjon: - *Jeg kan ikke fri meg fra den tanken at det har oppstått en massesuggesjon i Bjugn.* (Adresseavisen,14/1- 93). Hun har vanskelig for å tro på beskrivelsene av den abnorme seksuelle aktiviteten i saken, og er spesielt skeptisk til at kvinner skal ha deltatt. Sentrale spørsmål for henne er: - *Hvordan kan så mange voksne mennesker misbruke så mange barn på et så lite sted? - Kan så finnes så mange pedofile i denne ene bygda? - Når en slik sak verserer, hvor mye påvirkes barna av de voksne?*

Den andre kjendisjuristen som uttalte seg i den samme reportasjen, jusprofessor Anders Bratholm, kaller dette en besynderlig sak: - *Jeg reagerer med forbauselse og vantro, som de fleste andre.* (Adresseavisen, 14/1- 93). Bratholm hevder videre at saken må bli avklart i lagmannsretten. *Den egner seg ikke for Høyesteretts Kjæremålsutvalg, hvor det neppe er kompetanse til behandling av en slik sak.* (Adresseavisen, 14/1 - 93).

Bratholm hevder i samme reportasje at han skulle ønske at aktoratet og forsvarsadvokatene hadde vært litt mer passive med å uttale seg til pressen. Han sier videre at hans oppfatning av pressedekningen er at den ikke har vært for omfattende, sett i lys av sakens historiske omfang. Medias fokus på massearrestasjonene som heksejakt, og det at hele Bjugn - bygda var i sjokk, og at folk følte at de ikke kunne stole på noen, har medført at innbyggerne i Bjugn føler frykt. I en reportasje i Adresseavisen heter det: - *Siden søndag kveld har en familie følt katastrofen henge over dem. En journalist ringte søndag kveld og lurte på om mannen i huset var pågrepet i utuktssaken.* (Adresseavisen, 13/1-93).

Adresseavisen hadde i perioden januar og februar på trykk syv leder og

kommentarartikler, og i en lederartikkel vurderte avisen sakens utvikling slik:

- Barnehagesaken i Bjugn har fått groteske dimensjoner. Det har vært vanskelig nok å feste lit til påstandene om at den 43 - årlige mannlige assistenten har misbrukt mindreårige i et slikt omfang som det var snakk om i siktelsen - uten at noen reagerte på et tidligere tidspunkt. Etter at ytterligere seks personer er blitt siktet for deltagelse i slike overgrep - og ofrenes antall er kommet opp i 21 - virker historien enda mer absurd. - - - like makabert er det å forestille seg at alle disse barna ikke snakker sant - at det som skal være kommet fram i dommeravhør og vitneutsagn fra foreldre, springer ut av fri eller villetet fantasi, eller i verste fall, et nedrig renkespill, som i følge en av forsvarsadvokatene fortøner seg som ren heksejakt. Det foreligger ingen tilståelser. - - - Intet bevist før retten har avsagt sin endelige dom. - - - Sterke følelser gjør seg naturligvis gjeldende ved tanken på hva barna angivelig har vært utsatt for. Men begrepet rettssikkerhet gjelder i like stor grad alle dem som er satt i gapestokken som mistenkte. (Adresseavisen, 12/1-93).

I en kommentarartikkel i Adresseavisen ble det fokusert på hva som kunne ha forårsaket arrestasjonene, med den konklusjon at:- Mange barn - enkelte har påstått over 40 - er også part i denne saken. De er utsatt for et stort press, og langtidsvirkningene av det som skjer kan bli betydelige. Men det kan ikke sette til side det viktigste av alt i norsk rettspleie: enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist. Skyldspørsmålet er det domstolene som skal avgjøre, verken politi eller andre. (Adresseavisen, 13/1.93).

I samme artikkel ble Carl I. Hagens tidligere utspill forsvart: - Hagen gir her uttrykk for det folk flest føler. Tar politiet feil, står vi ovenfor en av tidenes største politiskandaler.(op.cit.).

I Adresseavisen ble det i denne perioden satt på trykk i alt 14 leserinnlegg og en kronikk. Fire av leserinnleggene dreide seg om katastrofen som hadde rammet Bjugn. Et av leserinnleggene var på vegne av Bjugn kommune fagforening, der de kom med en erklæring om at de verken hadde dømt eller frikjent noen i denne ytterst beklagelige saken, og kunne heller ikke gjøre det. Det styret i fagforeningen hadde gjort var å bidra til at den siktede barnehageassistenten hadde fått den juridiske

bistanden han hadde krav på fra dem, ut fra deres omsorgsplikt. Fire av innleggene var reaksjoner på fengslingene, som ble sammenliknet med hekseprosessene i Salem, uten rot i virkeligheten, og med stor fare for rettssikkerheten til de fengslede. I en artikkel i Adresseavisen uttaler advokat Tor Langback at han aner tegn til at Bjugn - saken er i ferd med å rakne for politiet: - *Fører ikke denne saken til domfellelser i nærheten av omfanget av siktelsen, er det en skandale. Blir det endelige utfallet av saken full frifinnelse for alle, eller at saken koker kraftig ned, må det settes ned en granskningskommisjon.* (Adresseavisen, 15/1- 93).

Langback henviser i den forbindelse til at dette ble gjort i den såkalte "Clevelandsaken." Han hevder også i artikkelen at politiet ikke har hatt nok sakkunnskap til å takle denne saken.

4.2.2 Løslatelser og rettssak.

Den perioden jeg nå skal ta for meg, omhandler i hovedsak løslatelser av de mistenkte, og fagfolks uttalelser i den sammenheng. I de relevante artiklene, var det mange fagfolk, psykiatere, jurister, leger og professorer fra flere faghold, som bidro med oppklarende fagartikler som ga offentligheten faktainformasjon om fenomenet "Bjugn - saken." Blant annet bidro en svensk psykiater, Rudolf Schlaug, ved å uttale at han var generelt skeptisk til at det skulle ha forekommet rituelle overgrep, og at han tvilte sterkt på at grupper av voksne misbruker barn: - *I mine studier har jeg ikke kommet over saker som har overbevist meg om at overgrep som "rituelle overgrep" har skjedd. - - Beretninger om rituelle overgrep er et gammelt historisk fenomen, og innholdet i slike beretninger er kjente seremonier, hemmeligholdelse, tortur, rus, og avskyelige gjerninger med urin og avføring, drakter og masker som bidrar til å skremme barna.* (Adresseavisen, 22/4- 93).

Schlaug sier videre i artikkelen at historier om rituelle overgrep har forekommet siden middelalderen, og at det ofte er skrevet om hekseabatten, noe som er skrevet om helt opp til i dag. Psykiateren mener at barn i 3- 4- års alderen kan fortelle hva som helst, og hvis dette tas som faktiske opplysningerm kan det gå riktig galt. Han sier også at vi vet at det kan forekomme hysteriske overbevisninger som sprer seg i miljøer: - *Etter at beviskravet ble senket, er jeg redd uskyldige blir dømt i overgrepssaker.* (Adresseavisen, op.cit.).

I en reportasje i Adresseavisen høsten 93, krevde Carl I. Hagen en granskning av Bjugn - saken. I reportasjen heter det at Hagen bruker Bjugn- saken som valg - kampsak. Wiig, som var en av forsvarsaadvokatene til senere hovedmistenkte i saken, sier i en kommentar i reportasjen: - *Jeg vet at Bjugn - saken interesserer mange i hele Norge, og på grunn av Carl I. Hagens utspill antar jeg at saken kan bli en del av valgkampen. Det er allikevel Frostating lagmannsrett som skal behandle saken dersom riksadvokaten tar ut tiltale.* (Adresseavisen, 11/8-93).

I en kronikk i Aftenposten setter professor Jan Brøgger søkelyset på rettssikkerhet og sviktende ekspertise. Han påpeker at det i stadig sterkere grad settes spørsmålstegn ved de undersøkelsesmetoder som de siste årene har vært brukt ovenfor antatt seksuelt misbrukte barn. Han viser i kronikken til at vitne - psykologiske undersøkelser av småbarn nylig har vist at man gjennom ledende spørsmål kan få småbarn til å "tilstå" handlinger som ikke har funnet sted. Brøgger hevder videre i kronikken at gjennom avisnotiser tidlig på åttitallet, ble man også i Norge oppmerksom på de groteske nyhetene om overgrep mot småbarn i barnehager og lokalsamfunn i den engelskspråklige verden; Mc Martin førskole i California, lokalsamfunnet Jordan, Minnesota, og Cleveland i Storbritannia.

- Beretningene ga inntrykk av en pest som rykket nærmere.
- At utbruddet skulle komme i Bjugn i Sør - Trøndelag, kunne ingen ha forutsett. Heller ikke at lokalsamfunnets mest betrodde kvinner og menn var blant de anklagede. Ingen vet hva utfallet av denne saken vil bli, men får den det samme forløp som i den engelsktalende del av verden og i Nederland, vil det hele bli avslørt som et utslag av moralsk panikk. Verken i California, Minnesota eller Cleveland ble det avsagt fellende dommer. (Aftenposten, 14/8- 93).

Lengre ned i artikkelen, kritiserte han fagekspertisen, som han mener har behandling av antatt seksuelt misbrukte barn som levevei. Han henviser til en amerikansk professor,? fornavn Gardner, som har uttalt: - *Lovgivningen i USA har skapt det han kaller: " Child Abuse establishment," som er dominert av sosialarbeidere, psykologer og byråkrater som nå utgjør hoveddrivkraften bak hysteriene.* (Aftenposten, 14/8-93).

21 september 93, var det i Adresseavisen et leserinnlegg av Jan Aarseth, psykolog og

rektor ved sosialhøgskolen, som svar på Brøggers kronikk. I dette leserinnlegget ble det spurt om: rettssikkerhet, for hvem? Aarseth viste til at hovedbudskapet i Brøggers artikkel var at vi må passe oss slik at vi ikke blir grepet av "moralsk panikk" i Bjugn-saken. For det første, sier han, vil ingen være uenig i at Bjugn-saken blir utredet og etterforsket på en faglig og profesjonell måte av alle involverte, slik at rettssikkerheten blir ivaretatt på en profesjonell måte, dette gjelder for både barna og de voksne som er involvert i saken.

- Dette, mener han - - må gjøres på en slik måte at myndighetene kan kjenne seg sikre på at alt er gjort for å finne svar på alle de spørsmålene saken reiser. (Adresseavisen, 21/2-93). Han sier seg enig med Brøgger i at barn ikke alltid snakker sant. Utviklingspsykologien har lært oss at barn har problemer med å skille mellom fantasi og virkelighet. Advokat Erik Strømme henviser 30/9-93 i en kronikk i Aftenposten til at han allerede 4 desember 1887 skrev følgende: - Når det gjelder små barn som kommer i en situasjon der faren eller andre blir mistenkt for å ha misbrukt barnet seksuelt, vil det være stor sannsynlighet for at barnet får de samme plager som om overgrep faktisk hadde funnet sted. Det er nemlig slik at det er sjelden barn får fysiske skader av overgrepene, derimot kan de få store psykiske skader. Det er vissheten eller usikkerheten om at overgrep har funnet sted, som påfører dem psykiske skader. (Aftenposten, 30/9-93).

Troen på at overgrep kan ha skjedd, skaper altså samme psykiske symptomer som hos barn hvor det faktisk har skjedd overgrep. Dette skaper igjen store utfordringer for hjelpeapparatet. Aarseth sier lengre ut i artikkelen om dette: *Det er ikke bare uskyldige fedre som ligger igjen på slagmarken, men også barn som helt uten grunn blir dratt inn i konflikter av et overivrig hjelpeapparat.* (Aftenposten, 30/9-93).

22. september stod det en artikkel i Adresseavisen som fortalte at: - Det som ble kalt en sedelighetssak av ufattelige dimensjoner, ble av riksadvokat Georg Rieber - Mohn i går til å gjelde en tiltalebeslutning mot en person. (Adresseavisen, 22/9-93).

Dette betydde at det som fra før hadde vært en sak hvor syv personer var siktet for overgrep mot nærmere 40 barn, juridisk hadde skrumpet inn til å gjelde en tiltalebeslutning mot en person. Siktelsen mot de seks andre ble henlagt. I forbindelse

med dette ble det satt på trykk en del artikler i de utvalgte avisene. I Adresseavisen ble det framsatt krav om offentlig granskning av saken. Kritikken var primært rettet mot politiet, og deres påståtte manglende kompetanse, der det ble påstått at de hadde vært altfor lydhøre om hva fagekspertisen, da psykologer og andre helsearbeidere hadde sagt, og at politiets etterforskning hadde ødelagt bygdesamfunnet. Hjelpeapparatet ble også utsatt for sterk kritikk i reportasjene, med påstander om at "helsestanden" var våre dagers pådrivere i den moralske panikken, som klerkene var det i middelalderen.

- Mer eller mindre selvbestaltede eksperter - våre svulmende nettverk av psykologer, sosionomer og offentlige tanter, gode og dårlige, bevisste og ubevisste, 68 - ere og andre, oppfører seg som elefanter i glasshus. (Aftenposten, 27 og 28 september, 93).

Som nevnt ovenfor, var det i leserinnleggene og kronikkene fremmet krav om granskning, og kritikk av politi og hjelpeapparat. Karakteristikk av saken som hekseprosess var dominerende. I forhold til selve rettssaken, hadde Aftenposten ganske bred dekning av saken. I første del av rettssaken var det barna og det de skulle ha vært utsatt for som var i fokus, da med referater fra dommeravhør, vitneforklaringer, og framlegg av ulike medisinske og psykologiske funn. Barnas troverdighet var også et svært sentralt tema; dette ble poengtert av statsadvokaten: - *Vi tror på barna, og at de forteller sannheten. Men de kan ha fortalt mer enn det som er sant. Barnas troverdighet står sentralt i denne saken.* (Aftenposten, 16/11-93).

Dette fortsatte ut i januar 1994. Det dreide seg også i denne perioden om sakens gang, med blant annet referater av vitneavhør og forsvarernes forsøk på å så tvil om troverdigheten til barna og de sakkyndige. I slutten av januar 94 hadde Aftenposten på trykk en artikkel hvor forfatteren (*hvem??*) hevdet at forsvarernes påstand i Bjugn - saken var at: - *Tiltalte måtte frifinnes på alle punkter!* Det ble i artikkelen presisert at forsvarerne dagen før hadde lagt ned påstand om full frifinnelse for den 44 år gamle barnehageassistenten; - *Lagretten må svare nei på alle de 25 spørsmålene som blir stilt om tiltalte er skyldig, da han avsluttet forsvarernes prosedyre i går.*

I denne artikkelen vektla Elseth at det manglet konkrete bevis mot 44 - åringen, og at han så det som fullstendig usannsynlig, og bortimot umulig at slike overgrep skulle ha skjedd i Botngård barnehage uten at noen oppdaget det.

31 januar 94 ble Ulf Hammern frifunnet.

Det ble i denne perioden fokusert på berørte parterers reaksjoner på utfallet av rettssaken. Fra seier til rettssikkerhet, og til bekymring for "ofrenes" rettssikkerhet. I forbindelse med frifinnelsen engasjerte representanter for barns organisasjoner seg, og uttrykte at frifinnelsen ville medføre at færre gikk til anmeldelse om seksuelle overgrep, og at flere saker ville bli henlagt. Adresseavisen hadde 1 februar 94 på trykk en artikkel hvor overskriften var: *Gledestårer og jubel!* Det ble i denne artikkelen referert til tidligere siktede, Bjørn Klakken, om at han opplevde frifinnelsen som en personlig frifinnelse; - *Hvis det finnes rettferdighet på jord, måtte det bli slik!* (Adresseavisen, 1/2 -94).

I en lederartikkel i Aftenposten ble det poengtert at det som hadde vært fremtredende i hele saken var tvil, da på tross av bastante og skråsikre påstander som hadde kommet fram underveis, og at oppgaven nå var å gå gjennom politiet, påtalemyndighetens og pressens håndtering av saken. I Aftenposten var det skrevet om hvordan man i framtida skulle håndtere saker som gjaldt påstander om seksuelt misbruk av barn. Det ble presisert at dette måtte føre til debatt om hvordan man skulle gjennomføre dommeravhør, hvordan man skulle tolke små barns vitneutsagn, da med bakgrunn i små barns troverdighet, eller manglende troverdighet, som antydnet før rettssaken. I den første kommentarartikkelen etter frifinnelsen ble det rettet kritikk mot de som var skuffet over dommen. Det ble i artikkelen stilt spørsmål ved om de som var bekymret over konsekvensene av dommen ønsket å sette folk bak "lås og slå" i den gode saks tjeneste, og kommentarforfatteren lurte på hvorfor disse ikke hadde uttrykt bekymring over at uskyldige kanskje kunne ha blitt dømt: - *Den strafferettslige etterforskningen ble ispedd fagområder og ideologier som er politietterforskningen uvedkommende. Denne sammenblandingen av forskjellige roller tror jeg har vært med på å skape den sosiale og moralske panikken som fikk Bjugn - saken ut av alle proporsjoner.* (Aftenposten, 2/2- 94).

Omtrent samtidig, 1. februar 94, hadde Adresseavisen en kronikk som omhandlet frifinnelsen. I den ble det poengtert at juryen frifant Ulf Hammern på alle punkter, og at fagdommerne har tatt frifinnelsen til etterretning. Det blir i kronikken også poengtert at lagretten har fulgt pålegget om å foreta en selvstendig vurdering, og la fornuft og tvil komme tiltalte til gode. Det blir også påpekt at dette er en vesentlig del av selve grunnlaget for begrepet rettssikkerhet.

4.2.3 Oppsummering av de to avisenes dekning så langt

Det sentrale i avisenes reportasjer i januar og februar 1994, var fokus på, i tillegg til arrestasjonen av barnehageassistenten, fengslingen av ytterligere seks personer, som ble varetektsfengslet for flere uker, da også inkludert lensmannen i Bjugn. Videre ble det redegjort for sakens utvikling, og i tillegg ble det fokusert på Bjugn som et hardt rammet bygdesamfunn. Carl I. Hagen, Fremskrittspartiets daværende leder, kom med krav om at riksadvokaten måtte gripe inn, og forsikre seg om at urett ikke måtte skje med de som nå var varetektsfengslet. Det ble også i denne perioden fokusert på Bjugn - folkets reaksjoner på massearrestasjonene: - *Vi vet ikke lengre hvem vi kan stole på. Det er blitt helt uholdbart å bo her, sier far til en av barna som skulle ha blitt seksuelt misbrukt.* (Adresseavisen, 11/1- 93).

Detaljer med hensyn til kategori og omfang av overgrep var i fokus, og detaljer om såkalte "sexringer" ble referert. Det var også en gryende kritikk av politiets etterforskning i saken, og det ble også stilt spørsmål ved om hele saken var en gedigen hekseprosess eller en kriminalsak med uvirkelige perspektiver. Det var også en del kronikker i denne perioden, som var skrevet av fagfolk, da presentert som oppklarende faktaopplysninger om medisinske undersøkelser, påstander og prosedyrer og oppklarende svar, mens et par av innleggene gjaldt erfaringer med dommeravhør. Det ble i noen artikler sådd tvil om barns troverdighet i slike saker, og påstått at som kjent fra utviklingspsykologien, har små barn problemer med å skille virkelighet og fantasi. Hjelpeapparatet ble også utsatt for sterk kritikk i reportasjene i denne perioden, med påstander om at "helsestanden" var våre dagers pådrivere i den moralske panikken, som klerkene var det i middelalderen: - *Mer eller mindre selvbestaltede eksperter - våre svulmende nettverk av psykologer, sosionomer og offentlige tanter, gode og dårlige, bevisste og ubevisste, 68 - ere, og andre, oppfører seg som elefanter i glasshus.* (Aftenposten, 27 og 28 september, 93).

22. september stod det en artikkel i Adresseavisen som fortalte at:

- Det som ble kalt en sedelighetssak av ufattelig dimensjoner, ble av riksadvokat Rieber - Mohn i går til å gjelde en tiltalebeslutning mot en person. (Adresseavisen, 22/9- 93). Som nevnt, 31. januar 94, ble den eneste som var tiltalt, Ulf Hammern, frifunnet. Det ble i denne perioden fokusert mye på berørte parters reaksjoner på utfallet av rettssaken. I Aftenposten ble det

skrevet om hvordan man i framtida skulle håndtere saker som gjaldt påstander om seksuelt misbruk av barn. Det ble presisert at dette måtte føre til debatt om hvordan man skulle gjennomføre dommeravhør, hvordan man skulle tolke små barns vitneutsagn, da med bakgrunn i små barns troverdighet, eller manglende troverdighet, som antydnet før rettssaken.

4.3 Dekning etter Bjugn - saken.

I Adresseavisen 2. februar 1994 var det en kronikk som signaliserte at selv om barnehageassistenten var frifunnet på alle punkter i forhold til å skulle ha forgrepet seg på 10 barn, og at folk i bygda , og ellers, reagerte med glede, sinne og vantro, ble utfallet av saken som forventet. Men Bjugn - sakens siste kapittel var ikke skrevet. Blant annet lovet riksadvokaten full gjennomgang av saken etter at dom var falt, og det var allerede reist erstatningskrav mot staten fra de tidligere siktede i saken. I det følgende skal jeg ta for meg de andre offentlige bidragene som bidro til å snu Bjugn - saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert måte å se på anklager om seksuelt misbruk av barn på. De offentlige bidragene vil i det følgende fortsatt dreie seg om bidrag fra Aftenposten og Adresseavisen, men vil også være politiske innspill på Stortinget. Dette vil dreie seg om spørretime spørsmål, hva som er blitt sagt i debatt, eventuelle lovendringer. I tillegg vil jeg se på et lite bidrag fra faglitteraturen som kan ha bidratt til å snu denne holdningen i offentligheten.

Adresseavisen hadde 3. februar 94, en reportasje om at en av konsekvensene av Bjugn - saken , er at den har skapt tvil om de sakkyndige legene ved RIT, og at dette har ført til at færre barn blir henvist til barneklubben på RIT for undersøkelse av mulig seksuelt misbruk. I samme avis er det også en artikkel som sier at Fremskrittspartiets leder Carl I. Hagen vil ha full granskning av Bjugn - saken. Han ønsker at Stortinget skal vedta en anmodning til regjeringen om å sette ned en uavhengig granskningskommisjon med et bredt mandat:

- Kommisjonen må også vurdere riksadvokatens befatning med Bjugn - saken. Riksadvokaten unnlot å gripe inn, og har derfor et medansvar fo at saken fikk det store omfang den fikk, sier Hagen. (Adresseavisen, 3/2-94).

Den 10/5- 94 ble Carl I. Hagens spørsmål om at Stortinget skulle gripe be regjeringen oppnevne en uavhengig offentlig kommisjon for å granske Bjugn - saken, behandlet i Stortinget. I sin tale til Stortinget sa Carl I. Hagen til blant annet: - *Når retten nå har talt ved å frikjenne den den eneste tiltalte, må det spørres hvorfor Bjugn - saken i det hele tatt ble en slik omfattende sak som den ble? - Det første som må undersøkes er omstendighetene omkring den første henvendelsen til påtalemyndigheten og hvordan den ble behandlet.*

Videre påpeker han i talen sin at granskningskommisjonen må vurdere hvorledes påtalemyndighetens arbeid med saken ble lagt opp fra begynnelsen av, og etter hvert, i de videre trinn. Han mener videre at det er av stor betydning å vurdere de retningslinjer som foreligger for påtalemyndighetens undersøkelser, og vurderinger av påstander i sedelighetssaker, og særlig når det gjelder påstander om seksuelt overgrep ovenfor mindreårige. Han sier at det også må vurderes om noen har brutt regler om forstandighet i sin tjenesteutøvelse og sin embedsgjerning. Det bør derfor også, mener han, vurderes om retningslinjene for påtalemyndighetens vurdering , behandling og tiltro til medisinsk sakkyndiges påstander ivaretar rettssikkerhetsprinsippene på en forsvarlig måte. Videre sier han, at i små fagmiljøer kan det utvikle seg overdrevne forestillinger om egen betydning og innsikt, og at fagfolkene får for få motforestillinger når det gjelder egne oppfatninger og metoder: - *Kritiske spørsmål og holdninger til såkalte vedtatte sannheter i disse miljøene avfeies med påstander om at kritikeren "ikke ønsker å avdekke seksuelle overgrep" eller at kritikeren "godtar seksuelle overgrep" eller ikke "tar barn på alvor."* (Dokument nr. 8:23,s.993-994).

Det må presiseres at Carl I. Hagens forslag om å oppnevne en uavhengig offentlig kommisjon med et bredt mandat til å granske Bjugn - saken, ble avvist, men det må allikevel sees som et viktig bidrag til å se på slike saker på en alternativ måte. I et leserinnlegg i Adresseavisen den 21 februar 1994, ble det poengtert av forfatteren at han håper at vi slipper en lignende skandale i fremtiden. Han sier videre at i ettertid er det blitt avslørt at en hel del betrodde samfunnstopper gikk av hekten; han henviser her til referat av dommeravhør, med ledende spørsmål og insinuasjoner. En annen konsekvens av frifinnelsen i Bjugn - saken var at overlege Kjell Berntzen ved Regionssykehuset søkte sosialdepartementet om midler til et forskningsprosjekt som innebar underlivsundersøkelser av omkring 200 småjenter som kom til å bli innlagt ved barneklubben. - *Bjugn - saken er den direkte foranledningen til at Berntzen ønsker å forske på kjønnsorganene til jenter i førskolealder.* (Adresseavisen, 19/4-

94).

Han hevdet at forskningsprosjektet ville gi helt nødvendig bakgrunnsmateriale for vurdering av hva som er normalt og om hva som er unormalt ved medisinske funn i småjenters underliv. Søknaden ble imidlertid avvist av helsetilsynet, som hadde flere kritiske innvendinger mot prosjektet; de stilte seg kritisk til hvordan denne undersøkelsen skulle foregå, og samtidig stilte de seg kritiske til hvordan psykologiske undersøkelser skulle foregå i overgrepssaker.

Adresseavisen hadde også 8. juni 94 en artikkel hvor to forskere, Åse Langballe og Kari Gamst Trøften la fram sine resultater etter å ha studert over 50 dommeravhør av barn. Denne forskningen, heter det i artikkelen, avdekket flere feil i framgangsmåter i forhold til dommeravhør.

7. oktober 94, var det nok en reportasje, som var et innlegg hvor professor Jan Brøgger hevdet at dagens seksuelt misbrukspanikk er uheldig, og hvor han etterlyser mer fornuft og mindre følelser i saker som har med mistanker om seksuelt misbruk av barn å gjøre. Altfor ofte skjer det justismord, hevder han. Bakgrunnen for denne artikkelen var et seminar i regi av Liberalt Forskningsinstitutt, Lifo, i Oslo. Initiativet til dette seminaret kom fra Jan Brøgger. På dette seminaret er representanter fra politi, domstolene og barnevernet samlet for å utveksle erfaringer, og for å diskutere metoder i incest / seksuelle overgrepssaker. Også sakkyndige fra Bjugn - saken var med. Hovedforedragsholder var professor Richard A. Gardens fra USA. Brøgger sier at han allerede for 10 år siden i en artikkel i Adresseavisen advarte mot det han kaller "incestpanikken," og manglende rettssikkerhet for den anklagede i saker om mistanker om seksuelt overgrep mot barn: - *I dag, mener han, er dette igjen aktuelt gjennom Bjugn - saken.*

Han poengterer at intensjonen med seminaret er å gi et bidrag for å øke kunnskapen, slik at man kan ha større sikkerhet i slike saker. Dette gjelder i like stor grad barna som de voksne, hevder Brøgger. Professoren sier han har fått telefon fra mange personer som mener de er uskyldig dømt. - *Dommer har blitt felt på sviktende grunnlag, hevder Brøgger.* (Adresseavisen, 7/10-94).

Med bakgrunn i dette er han opptatt av at sannheten skal komme fram i slike saker. På spørsmål om hvor han tror det svikter når såpass mange mange blir feildømt i incest/

seksuelt misbrukssaker, svare han at det svikter på flere områder; som eksempel nevner han at i dommeravhør blir det mange ganger stilt ledende spørsmål; - *Dersom små barn blir spurt "på den rette måten," og lenge nok, kan du få barn til å si hva som helst.* (Adresseavisen, 7/10-94). - *Anklager om incest/seksuelt misbruk kommer ofte i forbindelse med samlivsbrudd og krangling om foreldreretten. Barna blir brukt i kampen mellom de voksne.* - *En uskyldig dømt rammer oss alle, og det skjer altfor ofte,* hevder professoren.

4. november 94 var det en artikkel i Aftenposten angående riksadvokatens granskning av Bjugn - saken. Det ble i artikkelen sagt at riksadvokaten retter knusende kritikk mot etterforskningen i saken. - *Saken levde sitt eget liv. Etterforskningen i de første fasene av Bjugnsaken får strykkarakter av riksadvokat Georg Rieber - Mohns grundige gjennomgang av saken. Kritikken rammer en rekke enkeltpersoner i lensmannsetat, politi og påtalemyndighet, men mest av alt fremgangsmåten i etterforskningen. Både politi og påtalemyndighet skal trekke lærdom av feilene som ble gjort, slik at etterforskning i lignende saker kan gjennomføres på en betryggende måte.* (Aftenposten, 4/11- 94).

Under presentasjonen av rapporten ble det også påpekt at medisinsk fagpersonell drev etterforskning, og "styrte" politiet, og at dommeravhørene ble gjennomført for sent, og med til dels tvilsomme metoder.

3/3-95 stilte Fremskrittspartiets daværende leder, Carl I. Hagen et spørretimespørsmål til justisminister Grete Faremo. Bakgrunnen for spørsmålet var at det i flere antatte incest / seksuelt misbrukssaker med dømte gjerningsmenn, viser det seg noe senere at de er dømt basert på feilaktige påstander og anklager og/ eller useriøse og lettvinde uttalelser fra såkalt psykologisk sakkyndige. Mulighetene for at det er mange uskyldig dømte fra perioden med incest/seksuelt misbrukshysteriet på topp, er meget stor.- *Vil justisministeren ta et initiativ til en fornyet gjennomgang av alle incest - og seksuelt misbrukssakene hvor tilståelse eller ugjendrivelige tekniske bevis ikke forelå?* (Stortingstidende, 8/3- 95).

I samme spørretime henviste Carl I. Hagen til to saker som 14. januar 95 hadde vært omtalt i Dagbladet:

- Den første gjaldt en småjente som var plaget av brekninger da hun var i barnehagen. Dette satte personalet, barnevernet og kommunen i sammenheng med overgrep, og dermed startet marerittet for stefaren. Kommunen gikk til anmeldelse, og stefaren ble tiltalt på fullstendig sviktende grunnlag.
- Torsdag 2 mars: - en Stavangermann ble i 1986 dømt til 3,5 års fengsel for voldtekt, incest og samleier med sin egen datter. I 1992 trakk datteren i et detaljert politiavhør alle anklagene mot faren tilbake, men faren ble ikke informert, og saken ikke gjenopptatt. - - - Og han måtte sone videre.

Med bakgrunn i disse sakene spurte Carl I. Hagen justisministeren om gjenopptakelsessystemet var godt nok for å få redusert muligheten for uskyldig dømte?

- Justisministeren svarte at reglene for gjenopptakelse av straffesaker nettopp er utvidet etter er grundig gjennomgang i Stortinget i saker som dette, svarte hun, er det nødvendig med så profesjonell etterforskning som mulig - - - det gjøres betydelige endringer på områdene nå.(Rettstidene, 8/3 – 1995:2463).

4.4. Litteratur: I forordet til boken "Justismord og rettssikkerhet," sier Ståle Eskeland:

- Justismord forekommer oftere enn de fleste regner med. (Eskeland og Bratholm,2007).

Det at en tiltalt blir dømt for noe han eller hun ikke har gjort, er et justismord for mye. Dette er en alvorlig svikt i rettssikkerheten, og er en katastrofe for den det gjelder. Etter Bjugn – saken var det mange spørsmål som ble reist, blant annet om hvordan det var mulig at et helt bygdesamfunn kunne rystes av en slik tragedie. Svingning mellom tvil og tro om barns troverdighet i saker om seksuelt misbruk, sakkyndiges vurdering i slike saker, og da mest tvil etter frifinnelsen i Bjugn – saken.

Ekspertene har uttalt seg i media om sviktende fagekspertise i forhold til dommeravhør, barns troverdighet og om underlivsundersøkelser. Spørsmålene har også vært reist politisk. Det mangler ikke på engasjement hos offentligheten når det er snakk om

justismord i disse sakene, eller at det er nære på at det skjer justismord. Dette er noe som engasjerer folk, for det kunne, som vist i Bjugn – saken, skje hvem som helst. Siden Bjugn – saken har det også kommet en del bøker som etter mitt skjønn har vært viktige offentlige bidrag for å snu oppfatningen om at det å bli anklaget for seksuelle overgrep fra, som i Bjugn – saken, heksejakt med massearrestasjoner til alternativ måte å se på slike saker.

Allerede i 1994, i kjølevannet av Bjugn – saken, skrev Hilde Haugsgjerd boken ”Hva skal vi tro?”- Etter Bjugn – saken. (Haugsgjerd, 1994). Boka er en artikkelsamling med bidrag fra flere fagpersoner som var delaktige i Bjugn – saken, da psykologer, leger og advokater. Boka er ment som et bidrag for at det skal komme noe positivt ut av sakens tragedie. Boka åpner samtidig for en bred og konstruktiv debatt omkring et påtrengende samfunnsproblem. I 1997 fikk vi to bidrag som etter min vurdering vil øke innsikten i dette samfunnsproblemet, og bidra til en holdningsendring. Den ene boka var ”Kan vi forstå?.” av Breivik, Indrevik og Aarseth. Den handler om baenepsykiatriens arbeid i Bjugn – saken. Boka henvender seg til alle som kommer i berøring av saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn. Det påpekes at boka vil ha allmenn interesse, i og med den plassen saken fikk i offentligheten. Den andre boka som kom i 1997 var ”Bjugnformelen,” skrevet av Hans Kringstad. Han hadde ansvaret for VG sin dekning av Bjugn – saken helt fra starten i 1992. Boka inviterer deg med på en reise fra saken startet i 1992, til frifinnelsen av Ulf Hammern i 1994.

4.5 Politiske konsekvenser av saken i Stortinget: spørsmål om “gjenopptakelseskommisjon”.

Fra 15/11-2000 til 5/5- 2009 ha jeg funnet ni politiske innspill som kan bidra til å se på påstander om seksuelle overgrep med et alternativt, mer nyansert syn. Vi ser nærmere på noen av disse.

1)

Dette utgjør to referater fra Stortingstidende, ett den 15/11- 2000, og ett fra 31/1-2001, hvor daværende justisminister Hanne Harlem ble stilt spørsmål om at det i media hadde vært slått opp flere saker hvor påklagde saker som omhandlet seksuelle overgrep var blitt rotet bort, eller at tidsfristene for klager ikke var blitt overholdt av politiet og politijurister, og at saker var blitt henlagt som følge av dette. Spørsmålet

var om statsråden syntes denne type saker var blitt korrekt behandlet, og hva hun ville gjøre ovenfor de tjenestemenn som ikke fulgte rettsikkerhetsrutinene? - *Ovenfor offentlige tjenestemenn , desom en feil kan føres tilbake til den enkelte ansvarlige saksbehandler, tillegges det dennes ansvarlige foresatte å sørge for adekvate personalpolitiske tiltak.* (Stortingstidende, 15/11- 2000).

- Hun henviser også til professor Johs Andenæs sin siste utgave av “Norsk strafferett,” som nettopp var utkommet, hvor han i denne ga uttrykk for at omgjøring i klageinstansen kan skje etter utløpet av tremånedersfristen. I det andre spørsmålet gjeldt det at 11 oktober, 2000, hadde Stortinget vedtatt å be regjeringen utrede muligheten for å etablere en sentral kunnskapsbase med kompetanse på seksuelle overgrep mot barn, og det ble stilt spørsmål om statsråden vurderte å gi et slikt signal, og om et eventuelt “barnekripos” kunne være operativt før sommeren? Hun svarte blant annet: *Før jeg gjennomfører nye grep, må jeg være sikker på at jeg gjør det riktige. Hovedintensjonen bak dette er å hjelpe barna, men det er også viktig at det kan bli en beskyttelse for dem som blir anklaget uriktig, samtidig som det blir en hjelp i etterforskningen.* (Stortingstidende, 31/1- 2001).

2)

7. februar 2002 var det en tale i Stortinget angående seksuelle overgrep mot barn, og her ble det blant annet poengtert at:- det er også viktig at rettsvernet ivaretas for den som anklages for å være overgriper. Det kan fort bli en psykose der alle skal ta overgriperen...Innst. S.nr.76 (2001-2002)

Taleren henviste til trontaledebatten i oktober 2000, da Stortinget ba daværende regjering utrede muligheten for å etablere en sentral kunnskapsbase med kompetanse på seksuelle overgrep mot barn, noe som også vil bidra til å øke rettssikkerheten for den anklagede. I og med at det blir etablert en sentral kunnskapsbase på dette feltet, vil dette bidra til å styrke enkeltindividets rettssikkerhet. Det ble videre hevdet at politikernes holdninger ble gjenspeilet i politiet, og at opinionens holdninger og meninger gjenspeiles i domstolene.- Hvilket klima skapes rundt disse sakene? - Hvilket klima skapes for å komme videre i disse sakene? *Innst.S.nr76 (2001-2002)*

3)

I de resterende fire spørsmålene som var stilt i Stortinget til og med mai 2009 Stortingets nettsted, (Publikasjoner/referater. <http://www.stortinget.no>.) var det mye fokusert på bruken av de sakkyndige i overgrepssaker, og at bruken av sakkyndige var blitt tillagt for stor vekt. Det ble blant annet vist til en artikkel i det velrenomerte vitenskapelige tidsskriftet "Science," hvor to amerikanske forskere; Michael J. Sacks og Jonathan Kohler i august 2005 la fram en studie hvor de hadde gjennomgått 86 rettssaker i USA som hadde resultert i fellende dom. Felles for sakene var at DNA - analyser senere viste at gjerningsmannen var uskyldig. Konklusjonen i studien var at feilaktige sakkyndige vurderinger var medvirkende i 63% av sakene. Kun øyenvitner var mer upålitelige.

Torsdag 5 mai 2009, ble det i en debatt på Stortinget stilt spørsmål om dommere i for stor grad, i mangel av andre holdepunkter, lener seg for mye på de sakkyndiges vurdering. Hovedelementet i spørsmålet var, om vi hadde den fornuftige uavhengigheten mellom dommere og sakkyndige? Det ble i talen henvist til Hans Graver, og hva han har uttalt: - *En undersøkelse blant advokater og deres oppfatning om årsaker til uriktige rettsavgjørelser trakk fram de sakkyndiges antatte uheldige påvirkning av retten som forklaring på uriktige dommer. (Stortingets nettsted, sak nr. 6,5 mai 2009).*

4) Spørsmålet om gjenopptakelseskommissjon

I forhold til politiske initiativ for å forhindre justismord / feildommer i anklager om seksuelt misbruk av barn, har det historisk sett, aldri vært et slikt politisk aktivitetsnivå som etter Bjugn - saken. Med bakgrunn i Bjugn - saken, og de antatte justismord som hadde vært fram til nå, satte Stortingsrepresentantene Jan Simonsen og Tor Nymo, den 14/6- 1994 fram følgende forslag på vegne av Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet:

- "Stortinget ber Regjeringen legge fram lovforslag om opprettelse av en domstol (klagerett) med det formål å behandle gjenopptakelsesbegjæringer i både straffesaker og sivile saker." (Dokument nr.8:64 for 1993-94.)

Dette var det første initiativet som dannet grunnlaget for det som kom til å hete "Gjenopptakelseskommisjonen." Denne ble opprettet ved lov av 15. juni 2001.

- "Ved lov 15 juni 2001 ble lovens regler om gjenopptakelse endret ved at saker om gjenopptakelse som tidligere ble behandlet av domstolene, skal behandles av den nyopprettede Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker - Gjenopptakelseskommisjonen. de nye reglene trådte i kraft 1 januar 2004. (Bratholm og Eskeland, 2008).

I og med denne formaliseringen av muligheten for gjenopptakelse ved lov, må en kunne hevde at dette er et uttrykk for at holdningen til anklager om seksuelt misbruk av barn har endret seg i retning av et mer nyansert syn.

4.4.1 Oppsummering av politiske følger

Vårt empiriske materiale viser at Bjugn-saken medførte en stor dekning og debatt i offentligheten. Om vi hadde valgt andre aviser enn de to nevnte, ville bildet med stor sannsynlighet vært det samme. Debatten ble bragt inn i parlamentet, og bidro til konkrete tiltak for å bedre rettsikkerheten til personer utsatt for justismord.

5.0 ANALYSE:

Ideen bak denne oppgaven er å analysere offentlighetens bidrag til å snu det fenomenet som Bjugn - saken var, fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert oppfatning av incest / seksuelt misbruksanklager i Norge.

Hvilket fenomen er det vi her observerer, og hvordan forstå det i lys av Habermas?

I reportasjene i de to avisene jeg har valgt å ta for meg, Aftenposten og Adresseavisen, ble det i den første perioden, fra oktober 92, til januar 93, først og fremst fokusert på hendelsesforløpet fra dag til dag, med løslatelser og arrestasjoner av barnehageassistenten. I tillegg ble det fokusert på hva beskyldningene gikk ut på, innsamling av bevis, contra fare for bevisforspillelse, men også kritikk av dommeravhørene kom i fokus denne perioden.

En stor enkelthendelse fikk stor oppmerksomhet i media, nemlig barneombudet Trond - Viggo Torgersen sitt besøk i Bjugn, 22oktober, og *hans* uttalelser om at han trodde på hva barna hadde fortalt.

I forhold til Bjugn - saken, bidro mediene til å framstille saken som et problem alvorligere enn det egentlig var. Pollac (2001:65) antyder at følgende faktorer bidrar til at et samfunnsproblem får stor gjennomslagskraft, gjerne på flere arenaer samtidig:

Et problem framstilles som dramatisk slik at det appellerer til grunnleggende forestillinger innenfor den kulturen det hører hjemme i, samtidig som problemet på ulike måter passer til den politikken som avgjør hva som er mulig å **håndtere**.
Pollac (2001:65).

En av hovedintensjonene med en nyhet er at den skal nå frem til offentligheten, med andre ord, få oppmerksomhet i det offentlige rom. I ethvert demokratisk samfunn spiller mediene en viktig rolle, både som formidlere av nyheter og informasjon, og som arena for meningsutveksling i en offentlig debatt.

Habermas (1971) betrakter pressen som offentlighetens ypperste institusjon.

5.1 Fokus på forhåndsdømming.

I den første perioden, fra oktober 92, til rettssaken startet i januar 93, ble det i de to avisene fokusert på hendelsesforløpet fra dag til dag, med fokus på løslatelser og arrestasjoner av den fengslede barnehageassistenten.

I Eriksen og Weigård (1999), sier Habermas at gjennom institusjonaliseringen av ulike typer friheter i den liberale rettsstat, ble det knesatt noen prinsipper for hva staten skulle gjøre, og hvordan den skulle gjøre det, med det formål å beskytte individer og samfunnsinstitusjoner mot inngrep og overgrep. Eriksen og Weigård (1999:235). I denne sammenheng var siktede, Ulf Hammern, blitt varetektsfengslet, muligens på et svært tynt grunnlag, noe politi og påtalemyndighet senere også ble kritisert for i riksadvokat Georg Rieber - Mohn's rapport. (Riksadvokatens gjennomgang av den såkalte Bjugn – saken, Oslo,1994).

Det var i denne første perioden en enkelthendelse som fikk stor oppmerksomhet i media, nemlig barneombudet Trond - Viggo Torgersen sitt besøk i Bjugn 22 oktober, og hans uttalelser om at han trodde på det barna hadde fortalt. Dette utløste til dels sterke reaksjoner i avisene, og han ble beskyldt for forhåndsdømming.

Altså - bare få dager etter at riksadvokat Rieber - Mohn kom med sitt omstridte påbud til politi og påtalemyndighet om varsomhet og edruelighet ved informasjon til pressen i straffesaker (Aftenposten,23/10 92) opplever vi altså en forhåndsdømmelse av denne mannen som nesten savner sidestykke, delvis med bistand fra etterforskningsledelsen. - - - Det er så mange momenter av uklarhet i denne saken, og så mange labile følelser i sving, at det må være lov å mane til den "edruelighet" riksadvokaten etterlyser - både i opinion, i påtalemyndighet og i media. Å høre om seksuelle overgrep mot barn er vondt å bære, men ingen er tjent med et massehysteri som kan minne om middelalderens heksejakt. (Aftenposten, 23/10-92)

I begge avisene var det flere "kjendisadvokater" som kom med sterk kritikk av

barneombudet, i tillegg til kritikk av mediene og politiet, for å ha begått forhåndsdomming. Høyesterettsadvokat Alf Nordhus uttalte blant annet:

Rettssikkerheten i denne saken er allerede så ruinert at det blir umulig å gi den siktede rettferdig behandling. (Adresseavisen, 28/10 – 92).

Likeledes ringte mange lyttere inn til et diskusjonsprogram i NRK P2 angående saken, og sa seg enig i at Trond - Viggo Torgersen hadde gjort seg skyldig i forhåndsdomming. (Adresseavisen, 28/10- 92).

Viser her til side 9 i teorikapitlet:

Habermas sier at kjernen i den moderne offentlighet er rasjonell debatt, og at en må søke oppslutning på et bredt grunnlag. Denne offentligheten er større og videre enn den som dannes rundt et bestemt etisk grunnlag, det vil si rundt staten og kirken og dens maktorganer og institusjoner. Diskusjonen kan prinsipielt pågå i det uendelige, og deltagerne kan henvende seg til en ubestemt krets av kompetente, som er spredt i tid og rom. Når vi samholdet disse trekkene, får vi en moderne offentlighet som er maktkritisk.

I offentligheten kan en tematisere private erfaringer, kreve nye tiltak, påtale feil og mangler, kritisere urettferdigheter, osv., og på denne måten være med på "å holde systemene i sjakk." (se side 12 i teorikapittel). Gjennom innlegg i avisene påtalte publikum feil og mangler og kritiserte urettferdigheten i det som var hendt, og på den måten var de med på å holde de" ansvarlige samfunnsinstitusjonene i sjakk."

I en slik beskrivelse av en hendelse har gjerne ulike aktører sørget for en strategisk tilpasning for å utnytte medieoppmerksomheten til for eksempel politisk innflytelse eller til å legitimere ulike tolkninger og løsninger av et problem.

Viser her til side 12 i teorikapitlet:

Habermas sier at bare den offentlige debatten i seg selv har normgivende kraft. Eriksen og Weigård (1999:238). Dette innebærer at verken gitte institusjoner eller konkrete personer garanterer lovens legitimitet. I offentligheten er det ingen annen autoritet enn det talte ord. I følge Kant innebærer opplysning at alle autoritative

utsagn skal prøves gjennom en fri, offentlig bruk av fornuften Eriksen og Weigård (1999:238).

I og med at kritikken av barneombudet, mediene og politiet kom fra såkalt "kjendisadvokater," må en kunne anta at disse personenes argumenter vil veie ganske tungt i den offentlige debatten, altså, hvilke normer som skal ha normgivende kraft.

Viser her til side 11 og 12 i teorikapittlet:

Nordhus, som er en ressursperson innen advokatstanden uttaler også at rettssikkerheten i denne saken allerede er så ruinert at det blir umulig å gi den siktede rettferdig behandling. Habermas sier at det er ingen instanser som garanterer maktens legitimitet. I og med at forfatningen binder den statlige maktutøvelsen til individets rett, er makten legitimert nedenfra. Det er som ivaretagelse av borgernes interesser at den moderne stat kan gjøre krav på legitimitet. Autoriteten er altså å finne i den offentlige, fornuftige diskusjonen. Med dette blir legitimitet ikke bare prekært, men også en kritisk ressurs. I og med at politi, media og barneombudet som maktinstitusjoner har sitt eksistensgrunnlag basert på legitimitet, altså troverdighet i offentligheten, blir legitimiteten ifølge Habermas en kritisk ressurs.

Dersom en dramatisk hendelse som Bjugn - saken først har fått oppmerksomhet i det offentlige rom, innebærer det også en mulighet for at hendelsen kan komme til å bli et tema for den offentlige debatten, og hendelsen kan også resultere i politisk etterspill.

Eide og Hernes (1986), har påpekt at :

Svært ofte er nettopp den prøvelse en person eller pårørende utsettes for, det som får de prinsipielle sider ved en sak frem, og som utløser politiske reaksjoner. Eide og Hernes (1986:20).

5.2 Fra hekseprosess til frifinnelse.

En av de mest dramatiske periodene i Bjugn - saken, var massearrestasjonene i januar 93. Ytterligere syv personer, da også inkludert lensmannen ble arrestert. Alle som ble arrestert var offentlige tjenestemenn - og kvinner som jobbet innen barnevern, barnehage, teknisk etat og lensmannsetaten. De ble arrester ut fra det prinsippet; at hadde et barn nevnt et navn to ganger, skulle personen arresteres. (Bjugn - formelen).Kringstad (1997:191).

Når det skjer slike massearrestasjoner blir det spesielt viktig at offentligheten gjennom media får kunnskap om dette. Habermas sier at:

Viser her til side 9 og 12 i teorikapitlet:

- Det er eksistensen av publikum som konstituerer offentligheten, og det er publikum som besitter autoriteten til å avgjøre hva som skal gjelde. I dette tilfelle har pressen/ media en helt essensiell rolle. Pressen har gjennom sin yrkesrolle definisjonsmakt i forhold til hva de velger å skrive om, og ved å bruke denne makten på riktig måte, kan de få satt kritisk søkelys på for eksempel den måte offentlige myndigheter behandler enkeltmennesket på i Bjugn – saken.

Aftenposten hadde fyldig dekning av sakens utvikling. Det ble blant annet stilt spørsmål ved om massearrestasjonene var skjedd som utslag av:

- En gedigen, ondsinnet “hekseprosess,” eller om

det var en kriminalsak med nærmest uvirkelige perspektiver. (Aftenposten, 11/1-93)

Forklaringene på massearrestasjonene i avisene ble blant annet forsøkt forklart som ryktespredning med hevnmotiv og anklagene som utslag av barns fantasi, men også med bakgrunn i en spesiell videofilm. (Se side 25 i empirikapitlet).

Sosialantropologiske forklaringer, med Brøgger som kilde, ble også referert:

- I småsamfunn blir ofte gammelt uvennskap og sjalusi uttrykt gjennom anklager og seksuelle perversiteten. (Aftenposten, 14/1-93)

Carl I. Hagen, Fremskrittspartiets daværende leder, kom med krav om at riksadvokaten måtte gripe inn, og forsikre seg om at urett ikke måtte skje med de som nå var varetektsfengslet. I offentligheten oppdages problemer, og det utøves press ovenfor offentlige organer. Offentligheten "sluser" nye problemstillinger inn i statsapparatet, den beleirer det parlamentariske system uten å erobre det. Eriksen og Weigård (1999:251:253).

Viser her til side 9 og 10 i teorikapitlet:

I dette tilfellet hadde informasjonen om arrestasjonene forplantet seg på det politiske nivå, og enkelte politikere følte et ansvar for å måtte gi en uttalelse til offentligheten via media om hva de mente om saken. I dette tilfelle var det Carl I. Hagen som kom med en uttalelse. Men Carl I. Hagen kunne heller ikke som politiker gå for langt i sine uttalelser på grunn av maktfordelingsprinsippet, som splitter statsmakten i separate, men gjensidig avhengige beslutningsorganer, og det at saken var under etterforskning.

I dette tilfellet hadde massearrestasjonene vakt slik oppmerksomhet at det ga en politiker grunnlag for å måtte uttale seg gjennom media om saken.

Svært ofte er nettopp den prøvelse en person eller pårørende utsettes for, det som får de prinsipielle sidene frem, og som utløser politiske reaksjoner. Eide og Hernes (1986:20).

De varetektsfengslede og deres familie ble i denne perioden utsatt for en lidelse og en følelsesmessig belastning som ingen pengesum kunne bøte på. Denne hendelsen mobiliserte også offentligheten til å stille mange spørsmål, som også ville få betydning for det politiske og administrative maktapparatet's håndtering av slike saker i ettertid.

I januar 93 ble det også sådd tvil om det gikk an å stole på det barn fortalte. Tvilen dreide seg om at barna her kunne blande sammen fantasi og virkelighet, og da spesielt hvis de ble påvirket av hysteriet og spenningen som ble formidlet til dem. Det ble også poengtert at barna kunne bli påvirket av “behandlerne,” som hadde forutinntatte holdninger om at barna var blitt misbrukt.

I en artikkel i Aftenposten, den 12/1- 93, stilte forfatteren seg tvilende til grunnlaget for massearrestasjonene, og viste til “Clevelandsaken” i Storbritannia som endte med katastrofe etter “produserte” barneseksaker. (Aftenposten, 12/1- 93).

12 januar 93 ble det i Adresseavisen i en artikkel fokusert på at saken var ute av styring. Samboeren til den fengslede førskolelæreren uttalte i en reportasje:

- Uttrøndelag politikammer har skapt en katastrofe, hvem som helst som har med barna å gjøre, risikerer å bli pågrepet. (Adresseavisen, 12/1- 93).

Habermas sier at det er de samfunnsmessige skjevheter og det som ikke blir gjort noe med som utfordrer og som mobiliserer. Dette er selve ammunisjonen i den offentlige debatt. Eriksen og Weigård (1999). Viser til side 12 i teorikapitlet, som sier at: De meningsdannelsesprosesser som de nye sosiale bevegelsene er eksponent for, kan forklares med deres almenngyldige karakter. Det at de vinner fram, er på grunn av at de uttrykker noe allment som motiverer til solidarisk handling. Det er slike sosiale bevegelser som har gitt dynamitt til moderne politikk – som har drevet fram nye saker, fått fram nye momenter, og fått satt tingene i et nytt lys. Dette presset, disse demonstrasjonene, denne påvirkningen, og argumentasjonen har etter hvert endret den politiske dagsordenen og partienes programmer ettertrykkelig.

Med bakgrunn i massearrestasjonene kan en si at folk reagerte, og så på dette som urettferdig. De reagerte fordi de så på dette som en samfunnsmessig skjevhet som også de kunne bli offer for.

Det er som Habermas sier, (viser til side 12 i teorikapitlet) at det er disse problemstillinger som utfordrer og mobiliserer publikum. I tillegg berører et slikt

samfunnsproblem folks følelse av rett og galt, da med bakgrunn i hva et demokrati og grunnleggende menneskerettigheter er.

I denne perioden var det i Aftenposten ni forholdsvis omfattende innlegg på trykk. Alle innleggene var skrevet av personer som enten var leger, advokater, eller annen universitetsutdannelse. Disse innleggene var i all hovedsak oppklarende innlegg sett ut fra de forskjellige fagprofesjonenes synsvinkel.

Viser her til side 11 i teorikapitlet:

Habermas sier blant annet at mye avgjørelsesmyndighet er delegert til profesjoner og forvaltningsorganer gjennom ramme og fullmaktslovgivning. Disse tar ikke bare skjønnsbaserte beslutninger, men bidrar også til ny rettsutvikling ved å bruke sine fullmakter på nye områder. I betydelig grad skaper de selv ny "rett." Det samme kan en si om rettssystemet selv, fordi det har selvstendigjort seg i forhold til inputs fra det politiske system. Eriksen og Weigård (1999:256).

Avisinnleggene som de ovenfor nevnte profesjonene skrev, bidro til å gi offentligheten kunnskap om spørsmål som ble stilt. Dette gjalt spørsmål om medisinske undersøkelser, påstander om prosedyrer og oppklarende svar, og erfaringer ved dommeravhør. Det er nå engang slik, som Habermas sier, at avgjørelsesmyndighet er delegert til profesjoner og forvaltningsorganer gjennom ramme og fullmaktslovgivning. Disse profesjonene bidrar også til ny rettsutvikling ved å bruke sine fullmakter på nye områder, som for eksempel ved å bidra i den offentlige debatten,

I Adresseavisen, 12/1-93, ble Carl I. Hagens utspill om at riksadvokaten måtte gripe inn i saken, forsvart.

- Hagen gir her uttrykk for det folk flest føler. Tar politiet feil, står vi ovenfor tidenes største politiskandaler. (Adresseavisen,12/1-93).

Viser her til side 12 i teorikapitlet:

I følge Habermas er det de samfunnsmessige skjevheter og det som ikke blir gjort

eller ikke viet oppmerksomhet som er utfordrende og som mobiliserer. Dette er selve ammunisjonen i den offentlige debatt. (Eriksen og Weigård (1999), (viser til side 12 i teorikapitlet). Forfatteren er tydelig engasjert i denne saken, og har tydeligvis diskutert den med andre i offentligheten. Ut fra deknningen av saken i media, er det logisk at offentligheten reagerer når arrestasjoner skjer slik som i denne saken, fordi det berører ved grunnsteinene i demokratiet. Offentligheten opplever disse arrestasjonene som en stor samfunnsmessig skjevhet. Med bakgrunn i at slike saker ofte er svært tabubelagt, blir de ellers ikke viet særlig oppmerksomhet, derfor er de utfordrende og mobiliserer publikum.

I en artikkel i Adresseavisen(side 29 i empirikapitlet) uttaler advokat Tor Langback at han aner tegn på at Bjugn - saken er i ferd med å rakne for politiet;

- Han gir her uttrykk for at dersom det ikke er samsvar mellom siktelse og dom, at saken koker ned, eller ender med frifinnelse, er det en skandale. (Adresseavisen, 15/1-93).

Viser her til side 9 i teorikapitlet:

- Habermas sier at offentligheten er hvor det sivile samfunn er koblet sammen med statens maktstruktur.(Viser til side 9 i teorikapitlet). Offentligheten er grunnlaget for deliberativ politikk, som viser til den rolle som de gjensidige overveielser spiller i å oppnå en felles mening og få fattet kollektive beslutninger. Eriksen og Weigård (1999:153), fordi det er her makten må finne sin rettferdiggjørelse. Offentligheten, som er basert på kommunikativ frihet, gir borgerne anledning til å diskutere de allmenne betingelsene for det allmenne vel. Så i kraft av at påtalemyndigheten er en del av statens maktstruktur, og det at den moderne stat blant annet bygger på prinsippet om individets ukrenkelighet, og at den derfor bare kan oppnå legitimitet ved å vise at den fortjener å bli anerkjent av borgerne. Så, med bakgrunn i dette, vil det, dersom saken koker ned, eller ender med frifinnelse, være en skandale for den norske rettsstaten, og medføre et stort tap av legitimitet i offentligheten.

I en reportasje i Adresseavisen høsten 93, krevde Carl I. Hagen en granskning av Bjugn - saken. Det ble også hevdet at Hagen brukte Bjugn - saken som valgkampsak.

Det Hagen gjorde, var å ta tak i det som engasjerte offentligheten på denne tiden, og gjennom media visste Hagen at denne saken ble diskutert i offentligheten, og hva opinionen mente om den måten massearrestasjonen hadde skjedd på. Det Hagen gjorde, var å løfte den opp på politisk nivå, for så å prøve å bidra til det felles beste ved, i kraft av å være politiker, å uttrykke folkemeningen fra sitt ståsted. Habermas sier at av dette komplekse menings og viljesreportoar som eksisterer i ulike offentlige fora, utkrystalliseres noen meninger som det ble mobilisert så mye støtte for at det blir mulig å kreve politiske tiltak i samsvar med dem. (Se side 10 i teorikapitlet). Det politisk – administrative system blir kontinuerlig bombardert med krav og forventninger fra ulike instanser i det sivile samfunn. I dette tilfellet var meningsdannelsesprosessen i det offentlige rom på tur til å gå over til viljesdannelse i det politisk- administrative systemet, i og med at Hagen gjennom å være politiker uttrykte folkemeningen.

Dersom Hagen brukte Bjugn - saken som valgkampsak, som det ble hevdet, ville Hagen, hos de som sympatiserte med hans syn på Bjugn - saken, hatt høy legitimitet og oppslutning. Også det faktum at Hagen ønsket saken gransket, vil øke hans legitimitet i det offentlige rom.

22.september 93 stod det en artikkel i Adresseavisen som sa:

- Det som ble kalt en sedelighetssak av ufattelige dimensjoner, ble av riksadvokat Georg Rieber - Mohn i går, til å gjelde en tiltalebeslutning mot en person.

Dette medførte at det som fra før hadde vært en sak hvor syv personer var siktet for overgrep mot nærmere 40 barn, juridisk hadde skrumpet inn til å gjelde tiltalebeslutning mot en person, siktet for overgrep mot ti barn. Siktelsen mot de andre syv ble henlagt. I Adresseavisen ble det framsatt krav om offentlig granskning av saken.

Viser her til side 9 i teorikapitlet:

Habermas (1971), har betraktet pressen som offentlighetens ypperste institusjon.

. I Vær Varsomplakaten hvor pressen selv har definert sin rolle, blir det i kapittel 1 slått fast at det er pressens rett “å informere om det som skjer i samfunnet, og å avdekke kritikkverdige forhold.” (punkt 1.4), og å “beskytte enkeltmennesker mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.” (punkt 1.5). Bodahl - Johansen og Østbye (1996).

Kritikken som hadde vært i avisene var primært rettet mot politiet, og deres påståtte manglende kompetanse. Det ble videre påstått at de hadde vært altfor lydøve ovenfor uttalelsene til fagekspertisen. Bodahl - Johansen og Østbye (1996) hevder at pressens søkelys på omstendighetene rundt arrestasjonene hadde bidratt til at saken hadde skrumpet kraftig inn.

I Aftenposten var det skrevet en artikkel om hvordan man i framtida skulle håndtere saker som gjalt påstander om seksuelt misbruk av barn. (se side 32 i empirikapitlet).

Dette måtte føre til debatt

Habermas (se side 12 i teorikapitlet) sier at offentligheten kan tematisere private erfaringer, kreve nye tiltak, påtale feil og mangler, kritisere urettferdigheter, og på denne måten være med på å “holde systemene i sjakk.”

Viser også her til side 12 i teorikapitlet:

Med bakgrunn i at det i denne artikkelen ble reist spørsmål om hvordan man skulle håndtere slike saker som dette i framtida, og det at det måtte føre til debatt om hvordan man skulle gjennomføre dommeravhør, tolke små barns vitneutsagn, og deres troverdighet, er det som Habermas sier, at det i denne debatten må kreves nye tiltak, feil og mangler må bli påtalt, og at dette kan bidra til å “holde systemene i sjakk.”

Hjelpeapparatet ble også utsatt for sterk kritikk i reportasjene, da med påstander om at “helsestanden” var våre dagers pådrivere i den moralske panikken, som klerkene var det i middelalderen.

- Mer eller mindre selvbestaltede eksperter - våre svulmende nettverk av psykologer, sosionomer og offentlige tanter, gode og dårlige, bevisste og ubevisste, 68 - ere og andre, oppfører seg som elefanter i glasshus.(Viser her til side 35 i empirikapitlet), og Adresseavisen, 27 og 28/9-93).

Som nevnt ovenfor, var det i leserinnleggene og kronikkene fremmet krav om granskning, og det var kritikk av politi og hjelpeapparat. Karakteristikk av saken som hekseprosess var dominerende.

I forhold til selve rettssaken, hadde Aftenposten ganske bred dekning av saken. I første del av rettssaken var det barna og det de skulle ha vært utsatt for som var i fokus, da med referater fra dommeravhør, vitneforklaringer, og framlegg av, hva de trodde var ulike medisinske og psykologiske funn.

Barnas troverdighet var også et sentralt tema; dette ble poengtert av statsadvokaten:

- Vi tror på barna, og at de forteller sannheten. Men de kan ha fortalt mer enn det som er sant. Barnas troverdighet står sentralt i denne saken. (Aftenposten, 16/11-93).

Aftenposten,29/1- 94 hadde Aftenposten på trykk en artikkel hvor forfatteren hevdet at forsvarernes påstand i Bjugn - saken var at : Tiltalte måtte frifinnes på alle punkter.

Det blir i artikkelen presisert at forsvarerne dagen før hadde lagt ned påstand om full frifinnelse for den 44 år gamle barnehageassistenten;

- Lagretten må svare nei på alle de 25 spørsmålene som er stilt om tiltalte er skyldig, sa forsvareren da han avsluttet forsvarernes prosedyre i går. (Aftenposten, 29/1-94).

I denne artikkelen vektla Elseth, den andre forsvareren til Ulf Hammern, at det manglet konkrete bevis mot 44 - åringen, og at han så det som fullstendig usannsynlig

og bortimot umulig at slike overgrep skulle ha skjedd i Botngård barnehage uten at noen oppdaget det.

31 januar ble 94 ble Ulf Hammern frifunnet.

Viser her til side 12 i teorikapitlet:

Det ble i denne perioden fokusert på berørte parters reaksjoner på utfallet av saken. Fra seier for rettssikkerheten, til bekymring for "ofrenes" rettsikkerhet. I forbindelse med frifinnelsen engasjerte representanter for barns organisasjoner seg, og uttrykte at frifinnelsen ville medføre at færre gikk til anmeldelse om seksuelle overgrep, og at flere saker ville bli henlagt. Habermas sier det er de utenomparlamentariske aksjoner som har drevet de store reformer fram. Fra først var de sosiale bevegelser som tok i bruk offentlighetens virkemidler for å mobilisere. De brukte demonstrasjonsvåpenet, laget opprop og benyttet presse- og medieorganer for alt de var verdt. I forbindelse med frifinnelsen av Ulf Hammern engasjerte representanter for barns organisasjoner seg, som Habermas sier, de brukte presse og medieorganer for alt de var verdt for å uttrykke sin mening om saken.

I den første kommentarartikkelen etter frifinnelsen ble det rettet kritikk mot de som var skuffet over dommen, og om at de ønsket folk bak "lås og slå" i den gode saks tjeneste?

Viser her til side 12 i teorikapitlet:

Habermas sier at retten i det moderne demokrati garanterer rettssikkerheten eller likhet for loven, og stabiliserer adferdsforventningene. Retten realiserer politiske verdier, etiske og moralske normer ved å positivere dem. Hvorvidt rettslige beslutninger er riktige, kommer i siste instans an på om beslutningsprosessen har muliggjort en upartisk bedømming, noe som krever at visse høyerestående argumentasjonsbetingelser er oppfylt.

Artikkelforfatteren tenker i likhet med Habermas at et moderne demokrati garanterer rettssikkerhet eller likhet for loven. Ved at artikkelforfatteren kritiserer de som er skuffet over dommen, mener han at ved frifinnelsen av Ulf Hammern må også de respektere at juryen har vært gjennom en prosess som har muliggjort en upartisk

bedømming.

I samme kommentarartikkel ble det av artikkelforfatteren også stilt spørsmål ved om hvorfor kritikerne av frifinnelsen ikke hadde uttrykt bekymring over at uskyldige kanskje kunne ha blitt dømt:

- Den strafferettslige etterforskningen ble ispedd fagområder og ideologier som er politietterforskningen uvedkommende. Denne sammenblandingen av forskjellige roller tror jeg har vært med på å skape den sosiale og moralske panikken som fikk Bjugn - saken ut av alle proporsjoner. (Aftenposten, 2/2 - 94).

Omtrent samtidig, 1.februar 94, Hadde Adresseavisen en kronikk som omhandlet frifinnelsen. I den ble det poengtert at juryen frifant Ulf Hammern på alle punkter, og at fagdommerne hadde tatt frifinnelsen til etterretning. Det blir i kronikken også poengtert at lagretten har fulgt pålegget om å foreta en selvstendig vurdering, og la fornuft og tvil komme tiltalte til gode. Det ble også påpekt at dette er en vesentlig del av selve grunnlaget for begrepet rettssikkerhet.

Viser her til side 12 i teorikapitlet:

Hvis vi anlegger et større historisk perspektiv på utviklingen av offentlig politikk, vil vi se at det er de utenomparlamentariske aksjonene som har drevet fram de store reformene. Her i landet kan vi for eksempel tenke på arbeiderbevegelsens organisering og påvirkning for å få en annen økonomisk politikk, og for å få større sosial likhet. Det er denne sosiale mobiliseringen som var med på å skape den moderne velferdsstaten som vi har i dag. Vi kan forstå de senere, svært viktige bevegelser som arbeider-, kvinne-, student-, og ungdomsbevegelsen, som uttrykk for en virksom og slagkraftig offentlig bruk av fornuften. Alle disse bevegelsene har, i ulike perioder, satt sitt preg på offentlig politikk.

De fleste rettighetene vi har i dagens velferdsstat, er resultat av reformer som er blitt drevet fram av offentligheten.

Habermas skiller mellom offentlighetens meningsdannelser, som han kaller den svake

offentligheten, og det politiske systems viljesdannelsesprosesser, som han kaller den sterke offentligheten. Det siste begrepet henspeler seg på parlamentariske forsamlinger og diskursive organer i formelt organiserte organer, mens begrepet svake offentligheter betegner deliberasjonen utenfor det politiske system. Det er i sistnevnte betydning Habermas primært bruker begrepet, og det er de svake offentlighetene han knytter til meningsdannelsesprosesser. Viljesdanning og beslutningsfatning reserveres for institusjonaliserte diskurser i det politiske system. Som også nevnt i teorikapitlet, side 11 og 12, er det ikke bare i de svake offentlighetene det foregår deliberering, det gjøres også internt i det politisk – administrative systemet. Også der er det tale om meningsdanning, ikke bare beslutningsfatning på grunnlag av etablerte standpunkter; også der er det behov for kommunikativ rasjonalitet, men samtidig, nå når systemteoretiske elementer er innført, og det skilles mellom offentlighetens meningsdannelsesprosesser og det politiske systems viljesdannelsesprosesser, ser vi at avstanden til deltakerdemokratiske idealer er blitt større. Eriksen og Weigård (1999:260:261).

I Adresseavisen den 3 februar 1994 sier Fremskrittspartiets daværende leder, Carl I. Hagen at han vil ha full granskning av Bjugn - saken. Han ønsker at Stortinget skal vedta en anmodning fra Regjeringen om å sette ned en uavhengig granskningskommisjon med et bredt mandat. Han ønsker undersøkt hvordan påtalemyndighetens arbeid var lagt opp fra begynnelsen av, hvordan de vurderer påstander i sedelighetssaker, osv.

Carl I. Hagen hadde sannsynligvis fulgt Bjugn - saken gjennom medias framstilling av den, og derigjennom de meningsdannelsesprosesser som har foregått i offentligheten om saken. Habermas sier også at de meningsdannelsesprosesser som de nye sosiale bevegelsene er eksponert for, kan forklares med deres allmenngyldige karakter. Det at de vinner frem, er at de uttrykker noe allment som motiverer til solidarisk handling. Det er slike sosiale saker som har gitt dynamitt til moderne politikk.

Viser her til side 12 i teorikapitlet:

Det at saken hadde vunnet så mye oppmerksomhet at den hadde kommet opp på politisk nivå, har ifølge Habermas noe å gjøre med at den uttrykker noe allment, som engasjerer offentligheten. Dette var fordi folk innså at det her gikk på hvordan

offentlige myndigheter behandlet saken, og at det røkket ved rettssikkerheten, og kunne dermed ramme hvem som helst, og dette mobiliserte.

7 oktober 94 var det i Adresseavisen et innlegg (se side 36 i empirikap.) hvor professor Jan Brøgger hevdet at dagens seksuelt misbrukspanikk er uheldig, og han etterlyser mer fornuft og mindre følelser i saker som har med mistanker om seksuelt misbruk av barn å gjøre. Altfor ofte skjer det justismord, hevder han. Bakgrunnen for denne artikkelen var et seminar i regi av Liberalt Forskningsinstitutt, Lifo, i Oslo. Initiativet til dette seminaret kom fra Jan Brøgger. På seminaret var det representanter fra politi, domstolene og barnevernet samlet for å utveksle erfaringer, og for å diskutere metoder i incest / seksuelle overgrepssaker. Også sakkyndige fra Bjugn – saken var med. Brøgger poengterer at poenget med seminaret er å gi et bidrag for å øke kunnskapen. Han poengterer at han har hatt telefoner fra mange som mener de har blitt uskyldig dømt.

Viser til side 10 i teorikapitlet, hvor Habermas sier at i ulike offentlige fora eksisterer et stort menings og viljesreportoar. I denne mengden utkrystalliseres noen meninger som blir mobilisert så mye støtte for, at det blir mulig å kreve politisk tiltak i samsvar med dem. Ulike instanser i det sivile samfunn bombarderer hele tiden det politisk – administrative system med krav og forventninger. Normativt sett er det bare de viljer som er testet gjennom offentlig debatt om hva som er legitime interesser til det felles beste og i alles likeverdige interesser, som er rettferdiggjorte.

Viser til side 11 i teorikapitlet, hvor Habermas sier at mye avgjørelsesmyndighet er delegert til profesjoner og forvaltningen gjennom ramme og fullmaktslovgivning. Profesjonene bidrar dermed til ny rettsutvikling ved å bruke sine fullmakter på nye områder.

Ved å bidra med dette seminaret, hvor politi, domstoler, barnevern og de som var sakkyndige i Bjugn – saken var samlet for å utveksle erfaringer, og for å diskutere metoder i håndteringen av seksuelle overgrepssaker, var de, som Habermas sier, at i ulike fora eksisterer det et stort menings og viljesreportoar. I og med at det her var samlet representanter for offentlige myndigheter som var med og håndterte disse sakene, utkrystalliserte det seg meninger som hadde så mye støtte i forsamlingen at det blir mulig å kreve politisk støtte i samsvar med dem, som Habermas sier. Normativt sett er det de viljer, som Habermas sier, som er testet gjennom offentlig

debatt, og som er til felles beste, som er rettferdiggjorte, og det må en kunne påstå at disse representantene var, i og med at det var de som tok seg av disse sakene i den offentlige forvaltningen.

Habermas sier at mye avgjørelsesmyndighet er delegert til profesjoner gjennom ramme og fullmaktslovgivning. Profesjonene bidrar dermed til ny rettsutvikling ved å bruke sine fullmakter på nye områder. En må da kunne hevde at disse forskjellige profesjonene som deltok på seminaret dermed også bidro til ny rettsutvikling på feltet seksuelt misbruk av mindreårige, i og med at de gjennom deltagelse på seminaret fikk økt kunnskap.

4 november 94 var det en artikkel i Aftenposten angående riksadvokatens granskning av Bjugn - saken. Det blir i artikkelen sagt at riksadvokaten retter knusende kritikk mot etterforskningen i saken:

- Saken levde sitt eget liv. Etterforskningen i de første fasene av Bjugn - saken får strykkarakter i riksadvokat Georg Rieber - Mohns grundige gjennomgang av saken. Kritikken rammer en rekke enkeltpersoner i lensmannsetat, politi og påtalemyndighet, men mest av alt, fremgangsmåten. Både politi og påtalemyndighet skal trekke lærdom av feilene, slik at etterforskning i lignende saker kan gjennomføres på en betryggende måte. (Aftenposten, 4/11- 94).

Under presentasjonen av rapporten ble det også påpekt at medisinsk fagpersonell drev etterforskning, og “styrte” politiet, og at dommeravhørene ble gjennomført for sent.

Viser her til side 11 i teorikapitlet:

Det at det i rapporten ble påpekt at medisinsk fagpersonell drev etterforskning, kan ha sammenheng med noe som tidligere ble påpekt i en artikkel i Aftenposten den 2/2 – 94, - om at den strafferettslige etterforskningen ble ispedd fagområder og ideologier

som er politietterforskningen uvedkommende. Habermas sier at avgjørelsesmyndighet er delegert til profesjoner og forvaltningsorganer gjennom ramme og fullmaktslovgivningen. Rieber – Mohn oppfattet det slik at politi og påtalemyndighet hadde latt seg ”styre” av fagekspertisen i etterforskningen. I og med at de gjennom ramme og fullmaktslovgivningen er delegert avgjørelsesmyndighet, og så lenge politiet ikke har egen fagekspertise på feltet, må politiet lytte til de råd medisinsk fagpersonell gir, for det er dette de er autorisert for.

Gjennom institusjonaliseringen av ulike typer friheter i den liberale rettsstaten, ble det, med bakgrunn i det formål å beskytte individer og samfunnsinstitusjoner mot inngrep og overgrep, bestemt noen prinsipper for hva staten skal gjøre, og hvordan den skal gå frem. Den liberale rettsstaten er både bundet og begrenset. Dens myndighetsområde er avgrenset, og dens første prioritet er individets frihet.

5.3.1 Kontrollen med beslutningstakere.

I offentligheten oppdages problemer, og her utøves press ovenfor offentlige organer, her kontrolleres beslutningstakere, og her overvåkes konstitusjoner.

I og med at riksadvokaten representerer et statlig beslutningsorgan som representerer de ulike typer friheter som er institusjonalisert i den liberale rettsstaten, med det formål å beskytte individer og samfunnsinstitusjoner mot overgrep og inngrep fra staten, er det hans plikt å rettlede og å påtale feil som politi, påtalemyndighet og lensmannsetat gjør, og som han også har poengtert i sin rapport, som poengtert i artikkelen. Det er spesielt viktig for et moderne demokrati at viktige samfunnsinstitusjoner som politi, påtalemyndighet har legitimitet, og den kan bare komme nedenfra. Ved å gjøre så mange feil som ble gjort i etterforskningen av Bjugn - saken, blir tap av legitimitet stort. Hvordan politi og påtalemyndighet utøver sin myndighet, er av særdeles stor viktighet i en liberal rettsstat, hvor individets frihet er rettsstatens første prioritet.

5.4 Politiske implikasjoner av Bjugn – saken.

Som referert i kapittel 4 førte Bjugn – saken til en rekke spørsmål og debatter i Stortinget. Det aller viktigste initiativet, som kan sees som et ledd i en lengre

diskusjonsprosess, (se side 45), var et forslag på vegne av Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti (14/6-94), om at:

Stortinget ber Regjeringen legge fram lovforslag om opprettelse av en domstol (*klagerett*) med det formål å behandle gjenopptakelsesbegjæringer i straffesaker og sivile saker. (Dokument nr.8:64 for 1993:94).

Viser her til side 11 i teorikapitlet:

Dette var det første initiativet om å lage det som senere ble hetende "gjenopptakelseskommisjonen". Dermed kan det hevdes at Bjugn – saken fikk konkrete politiske implikasjoner. Jeg vil hevde at offentligheten spilte en avgjørende rolle i denne sammenheng. Habermas sier at det er heller ikke bare i offentligheten det delibereres, det gjøres også internt i det politisk- administrative systemet. Også her er det ofte tale om meningsdannelse, ikke bare beslutningsfatning på grunnlag av etablerte standpunkter. Det er tydelig at de tre partiene har hatt felles diskusjoner om opprettelse av en domstol med det formål å behandle gjenopptakelsesbegjæringer i forkant angående det spørsmål de sammen har stilt seg bak.

I det politiske system er deliberasjons - og forhandlingsarenaen institusjonalisert. I slike representative forsamlinger og i korporative og administrative organer må en forholde seg til politiske programmer. En må her forholde seg til tidligere praksis, ressurser, presedenser, osv., før krav kan bli formulert i beslutnings - eller lovtermer, og bli gjort til gjenstand for vedtaksfatning og implementering. Det er en omstendig vei fra dannelsen av felles mening til denne blir omdannet til en felles vilje og utviklet til kollektive mål som kan nedfelles i forpliktende vedtak, det vil si bli omsatt til administrativ makt. Av det sammensatte menings - og viljesreportoar som eksisterer i offentlige fora, utkrystalliseres noen meninger som det blir mobilisert så mye støtte for at det blir mulig å kreve politisk tiltak i samsvar med dem.

Jan Simonsen og Tor Nymo fremmet her forslag på vegne av tre partier om opprettelse av en domstol med det formål å behandle gjenopptakelsesbegjæringer i straffesaker og i sivile saker. Dette kravet ble fremmet etter frifinnelsen i Bjugn - saken, og alle de mulige justismord som var blitt begått i slike saker tidligere. Før dette kravet hadde kommet til politisk nivå, hadde det i lang tid vært gjenstand for debatt, det hadde vært gjennom en meningsdannelsesprosess i offentligheten, og

gjennom debattene i media/pressen, mobilisert så mye støtte, at det nå var mulig å kreve politisk tiltak i samsvar med dem. De politikerne som fremmet kravet, må som Habermas sier, forholde seg til politiske programmer. De må videre forholde seg til tidligere praksis, ressurser og presedenser før krav kan bli formulert i beslutnings- eller lovtermer og bli gjort til gjenstand for vedtaksfating og implementering. Så langt hadde de på vegne av tre partiers programmer bare fremmet forslag om at Regjeringen skulle legge fram lovforslag om opprettelse av en domstol som hadde til formål å behandle gjenopptakelsesbegjeringer i straffesaker. Ved lov 15.juni 2001 ble lovens regler om gjenopptakelse som tidligere ble behandlet av domstolene, skal behandles av den nyopprettede Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker – Gjenopptakelseskommisjonen. De nye reglene trådte i kraft 1. januar 2004.

6.0 Konklusjon

Min problemstilling ser slik ut: Hva er offentlighetens bidrag til å snu Bjugn – saken fra hekseprosess til alternativ, mer nyansert oppfatning av seksuelt misbruksanklager i Norge?

Mitt empiriske materiale analysert i lys av Jurgen Habermas sine teorier om offentlighetens rolle i det liberale demokrati, forteller oss at Bjugn – saken som case må ha gitt et nokså avgjørende bidrag til å snu denne saken. Dette henger sammen med sakens omfang og den atmosfære den skapte, der viktige oponentsdannere mente at det handlet om en form for panikk. Et viktig skille fra å se på slike anklager som hekseprosess, inntrådte ved frifinnelsen av Ulf Hammern. Medias kritiske blikk på saken fra de begynte å skrive om den, med høydepunkter som arrestasjonen av Ulf Hammern, og senere de andre seks personene og til slutt frifinnelsen, bidro til at offentligheten stilte kritiske spørsmål. Ikke minst var interessen for saken i det offentlige rom stor på grunn av bekymring for rettssikkerheten til de fengslede. Habermas sier at det er i samspillet mellom institusjonaliserte og ikke – institusjonaliserte diskurser at en kollektiv selvforståelsesprosess kan ta form, og at deliberativ politikk har sin plass. Ut fra et større historisk perspektiv på utviklingen av offentlig politikk, kan en se at det er de utenomparlamentariske aksjonene som har drevet fram reformer. I dette tilfellet ser jeg det slik at det vil være det offentlige engasjementet i Bjugn – saken, og det store fokuset som var på de feil politi, påtalemyndighet, og det offentlige hjelpeapparatet gjorde, at dette var medvirkende til at vi 1. januar 2004 fikk etablert det som ble hetende gjenopptakelseskommisjonen.

Gjenopptakelseskommisjonen består av fem medlemmer, hvorav lederen, nestlederen og minst et annet fast medlem skal være jurist, jfr. Strpl. 395, første ledd. Kommisjonen er et frittstående forvaltningsorgan som ikke kan instrueres verken av departement eller domstolene, jfr. Strlp. Paragraf 395, siste ledd. Bratholm og Eskeland (2008).

I Habermas sin terminologi taler man om meningsdannelsesprosess når media i mange saker preger opinionens holdninger, preferanser og meninger. Våre meninger er ikke endelig fastlagt, vi er kontinuerlig under påvirkning fra mange hold. I vår tid er påvirkningen mer intens enn i noen tidligere tidsepoke. Men for at vi skal kunne tale om en meningsdannelsesprosess, må de mediaskapte diskusjonene i offentligheten pågå over et lengre tidsrom, slik at nye tankemønstre får tid til å etablere seg hos tilstrekkelig mange. Dette var typisk tilfelle i Bjugn – saken. Når dette skjer, kan det være duket for det Habermas kaller viljesdanningsprosesser. Da tar de formelle beslutningsprosessene over, slik at de nye holdningene og meningene til sist gir seg utslag i formelle vedtak, f.eks i Stortinget. Det var dette som skjedde da spørsmålet om gjenopptakelseskommisjonen ble reist.

LITTERATURLISTE:

Bodahl- Johansen, Gunnar og Østbye, Helge: Bjugn- saken og pressen, Institutt for Journalistikk, Fredrikstad, 1996

Eide Martin og Hernes, Gudmund: Død og pine, Om massemedia og helsepolitikk, FAFO, Oslo, 1986

Habermas, Jurgen: Borgerlig offentlighet, Gyldendal, Oslo, 1971

Haugsgjerd, Hilde (red): Hva skal vi tro? Etter Bjugn- saken, Aschehoug Argument, Oslo, 1994

Riksadvokaten: Riksadvokatens gjennomgang av den såkalte Bjugn- saken, Oslo, 1994

Brantzæg, Per, Eskeland, Ståle (red.): Rettsmedisinsk sakkyndighet i firtid, nåtid og fremtid, Capellen Akademiske Forlag, Oslo, 2007

Bratholm, Anders, Eskeland, Ståle (red.): Justismord og Rettssikkerhet, Universitetsforlaget, Oslo, 2008

Holgerson, Astrid, Hellblom Sjøgren, Lena (red.): Seksuelle overgrep mot barn – et kritisk perspektiv, Fagbokforlaget, Bergen, 1997

Wiig, Christian, Brøgger sr., Jan.: Hekseprosess – Bjugn- saken i et juridisk og kulturhistorisk perspektiv, Communicatio Forlag AS, Trondheim, 2003

Bødal, Kåre, Fridhov, I.M.: Sex, Sorg og Lidelse, Justisdepartementet, Kriminalomsorgsavdelingen, Oslo, 1994

Pollack, Ester,: en studie i Medier og brott, Stockholms universitet, Stockholm, 2001

Eriksen, Erik Oddvar, Weigård, Jarle: Kommunikativ handling og deliberativt demokrati – Jurgen Habermas` teori om politikk og samfunn, Fagbokforlaget, Bergen, 1999

Habermas, Jurgen: The Theory of Communicative Action, bd.1, Beacon Press, Boston, 1984

Habermas, Jurgen: The Theory of Communicative Action, bd. 2, Beacon Press, Boston, 1987

Kringstad, Hans: Bjugnformelen, Tiden Norsk Forlag, Oslo, 1997

Jacobsen, Dag Ingvar: Hvordan gjennomføre undersøkelser? – innføring i samfunnsvitenskapelig metode, Høyskoleforlaget, Kristiansand- S, 2005

Thagaard, Tove: Systematikk og innlevelse, Fagbokforlaget, bergan, 2003

Dokument nr. 8:23, s 993- 994

Stortingstidende, 8/3-95

Rettstidende, 8/3- 1995:2463

Stortingstidende, 15/11-2000

Stortingstidende, 31/1- 2001

Innst. S.nr. 76 (2001-2002)

Publikasjoner/referater <http://www.stortinget.no>.Stortingets nettsted, sak nr.6, 5mai,2009

Dokument nr.8:64 for 1993-94